

Financieel jaarverslag

Boekjaar 2023

It Fryske Gea

provinciale vereniging voor natuurbescherming in Fryslân

It Fryske Gea heeft als doel bescherming, behoud en ontwikkeling van natuur en landschap en de bescherming van cultuurhistorische waarden in Fryslân. De vereniging beheert 70 verschillende natuurgebieden met een totale oppervlakte van ruim 20.966 hectare verspreid over de provincie Fryslân en telt circa 31.000 leden

Vereniging It Fryske Gea
KVK 40001219

Van Harinxmaweg 17
9246 TL Olterterp

Postbus 3
9244 ZN Beetsterzwaag

Tel. : 0512-381448
E-mail : info@itfryskegea.nl
website : www.itfryskegea.nl

Inhoudsopgave

Woord vooraf	4
Verslag van het Bestuur van It Fryske Gea 2023	5
Doelstelling It Fryske Gea.....	7
Verantwoordingsverklaring Code Goed Bestuur voor goede doelen	8
Risicomanagement	11
De organisatie.....	13
Bezoldiging directie	17
Financieel perspectief.....	18
Verslag van de directie	19
Begroting Staat van baten en lasten 2024.....	25
Besluit goedkeuring jaarrekening door de Raad van Toezicht van vereniging It Fryske Gea te Olterterp	27
<u>Jaarrekening:</u>	
Balans per 31 december 2023	30
Staat van baten en lasten 2023	32
Kasstroomoverzicht volgens indirecte methode.....	34
Toelichting op de balans en de staat van baten en lasten	35
Toelichting op de balans.....	42
Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen	53
Toelichting op de staat van baten en lasten	55
Bestuurlijke en financiële betrokkenheid bij andere instellingen en organisaties	67
<u>Overige gegevens:</u>	
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	68
<u>Bijlagen:</u>	
Exploitatieoverzicht 2023 opgedeeld in structurele en incidentele baten en lasten	72
Bestuur	74
Raad van Toezicht	76

Woord vooraf

Grote uitdagingen zijn indirect aangekondigd in 2023. Het begon met de verkiezingen voor een nieuw provinciaal bestuur en een nieuw wetterskipsbestuur. In beide besturen komt het belang van natuur op een lager plan te staan.

Niettemin ligt er ook een programma klaar voor de transitie van het platteland, waarin een toekomstbestendige landbouw en een betere bescherming van natuur centraal staan.

En toen viel het kabinet, kregen we landelijke verkiezingen met een rechtse meerderheid als uitkomst. Dit maakt de ambitie, het tempo en de financiering van het bovengenoemde ongewis.

Kortom: in 2023 is het gesternte waaronder It Fryske Gea haar werk moet doen behoorlijk veranderd, en is het voor een aantal ontwikkelingen even afwachten. De projecten en programma's liggen klaar voor uitvoering, de organisatie is opgelijnd om aan de slag te gaan zodra het kan.

Wij zijn er van overtuigd dat de natuur vele oplossingen voor ons klaar heeft liggen. Op basis van een gezonde bodem, een robuust watersysteem en schone lucht kan niet alleen de natuur zich herstellen, maar ontstaat ook een goede basis voor een mooie leef- werk- en recreatieomgeving. Een gemeenschappelijke basis voor een gezonde samenleving. Dat niet iedereen daarvan overtuigd is, is een feit. Maar het is onze missie om te laten zien dat het kan. De grote inzet van medewerkers en vrijwilligers heeft tot nu toe laten zien dat we op dat gebied veel kunnen verzetten. Met het meerjarenplan 2023-2027 heeft It Fryske Gea een heldere koers uitgezet.

Enkele hoogtepunten uit 2023 zijn: de inrichting van Wielsicht tot natuurgebied met belangrijke waterbergingsfunctie, de vernatting van de Anjumer Kolken met een spectaculaire toename van het aantal broedende (weide)vogels, revitalisering van rietlanden in de Alde Feanen. De combinatie van natuurherstel en de verbetering van de toegankelijkheid maakt het mogelijk dat publiek nog beter kan genieten van de natuur, maar geeft ons ook de mogelijkheid om te laten zien waar we het voor doen. Dat wij dat niet alleen doen, maar invloed uitoefenen door samenwerking, wordt geïllustreerd door het rapport Kracht van het Noorden, het Aanvalsplan Grutto en het vijfde jaarbericht Weidevogels.

Als we naar de jaarrekening kijken, dan zien we een bijzonder mooi positief resultaat van 1.8 miljoen euro. Een groot verschil ten opzichte van vorig jaar. Een betere illustratie dat het toenmalige tekort een incident was, is er niet. Dit jaar is het uitblijven van (grote) aankopen mede de reden van het tot stand komen van dit resultaat. Toch moeten we waakzaam blijven en de risico's op grote tegenvallers afdekken. Gelukkig is de organisatie daar met kundig personeel, een capabel bestuur en een deskundige Raad van Toezicht prima toe in staat.

Olterterp,

Februari 2024

Drs. H.J. de Vries

Verslag van het Bestuur van It Fryske Gea 2023

Het Bestuur van de vereniging It Fryske Gea heeft in zijn vergadering van 14 mei 2024 het jaarverslag en de jaarrekening over het jaar 2023 vastgesteld. Dit verslag is opgesteld overeenkomstig het bepaalde in artikel 12 lid 9 van de statuten.

Het Bestuur bestond in 2023 tot en met de Algemene Ledenvergadering op 30 mei 2023 uit de volgende 7 personen:

Mw. J.G. Vlietstra, voorzitter;

Mw. Prof. Dr. J. van der Meer – Kooistra, vicevoorzitter;

Dhr. Ing. H. Dommerholt, secretaris;

Dhr. P.A.T. Jelsma RA, penningmeester;

Dhr. Dr. A. Kolhoff;

Mw. Drs. Ir. M. de Wilde; en

Dhr. Ing. D. Mous

Tijdens de Algemene Ledenvergadering op 30 mei 2023 is mevrouw J. van der Meer-Kooistra afgetreden. Mevrouw M. Ferwerda is tot bestuurslid benoemd voor een periode van 4 jaar. Voor het overige bleef de samenstelling van het bestuur ongewijzigd.

Het Bestuur heeft in 2023 vijf reguliere Bestuursvergaderingen gehouden en een extra vergadering in april. Daarnaast is er een gezamenlijke bijeenkomst geweest met de Raad van Toezicht op 18 oktober 2023 met als onderwerpen Risicomanagement en Identiteit. Ook heeft het bestuur een bijeenkomst gewijd aan het evalueren van haar eigen functioneren.

Tijdens een aantal bijeenkomsten en veldbezoeken heeft het Bestuur zich nader georiënteerd op enkele specifieke onderwerpen waar de vereniging It Fryske Gea in haar werkveld mee te maken heeft zoals natuurontwikkeling, de veenweideproblematiek, de weidevogel, landschap en cultuurhistorie, delfstoffenwinning, de stikstofproblematiek en de beschikbare budgetten voor de natuur bij de provinciale overheid.

De vereniging kent drie statutaire adviescommissies: de commissie Natuurkwaliteit, de commissie Cultuurhistorie en de commissie Verenigingszaken. Deze commissies voorzien het Bestuur gevraagd en ongevraagd van advies. De voorzitter en secretaris van het bestuur hebben eenmaal per jaar een overleg met de voorzitters van de adviescommissies.

Naast de drie adviescommissies kent It Fryske Gea een financiële commissie (bestaande uit twee bestuursleden en twee leden van de Raad van Toezicht) en een commissie voor de directeur (bestaande uit de voorzitter en de secretaris van het bestuur).

It Fryske Gea heeft samen met 7 andere noordelijke natuur- en milieuorganisaties op Valentijnsdag 2023 het rapport 'Kracht van het Noorden' gepresenteerd. Deze gezamenlijke visie gaat uit van de regionale kwaliteiten natuur, landschap, ruimte en een schoon milieu als de belangrijkste bases voor een brede welvaart en economisch perspectief voor het Noorden én als essentiële waarden voor heel Nederland.

Op 26 en 27 mei heeft het bestuur een bezoek gebracht aan Stichting Geldersch Landschap en Kasteelen. Tijdens dit 2-daagse bezoek is ruim aandacht besteed aan het beheer van zowel de natuur als de cultuurhistorie door deze collega organisatie.

Tijdens meerdere bijeenkomsten van Business Club voor It Fryske Gea zijn bestuursleden aanwezig geweest om deel te nemen aan excursies en kennis te maken met betrokken ondernemers.

In 2023 was It Fryske Gea betrokken bij een aantal grote projecten en thema's, ook samen met andere organisaties, waarin in samenwerking belangrijke doelen voor It Fryske Gea werden nagestreefd. Voorbeelden zijn het project Wij & Wadvogels en de Vismigratierivier, het Fries Programma Waddenkust en natuureducatie door It Fryske Gea.

Er zijn belangrijke stappen gezet ten aanzien van de verdere invulling van het thema Cultuurhistorie bij It Fryske Gea.

Ook is in 2023 door de vereniging een aantal belangrijke grondaankopen gedaan zoals bijvoorbeeld de aankoop van natuurgrond in de Lendevallei bij Wolvega.

Mede dankzij de ontvangsten uit giften, erfenissen en legaten, waar it Fryske Gea erg dankbaar voor is, heeft de vereniging 2023 financieel succesvol kunnen afsluiten. Dit stelt ons in staat om onze continuïteitsreserve en grondaankoopreserve aan te vullen en op niveau te brengen.

Het Bestuur kijkt terug op een mooi en goed jaar voor It Fryske Gea. Het Bestuur zal zich ook in 2024 weer vol enthousiasme inzetten voor behoud, herstel en ontwikkeling van natuur, landschap en cultuurhistorie in Fryslân.

Olterterp, 14 mei 2024

J.G. Vlietstra, voorzitter

Doelstelling It Fryske Gea

It Fryske Gea is de provinciale vereniging voor bescherming van natuur, landschap en daarmee verbonden erfgoed in Fryslân. Op 22 februari 1930 is de Vereniging It Fryske Gea opgericht. In deze periode werd het Friese natuurschoon bedreigd door grootschalige ontginningen en groeide het besef dat deze natuur beschermd moet worden. Het eerste natuurgebied ‘de Landweer’ nabij Bakkeveen werd aan de natuurvereniging geschonken en daarna volgde er al snel meer. Tegenwoordig beheren we 70 natuurrezervaten, waaronder pareltjes zoals de Park Jongemastate, maar ook grotere gebieden als het Rysterbosk, Lendevallei, Noard-Fryslân Bûtendyks en Nationaal Park de Alde Feanen.

De Vereniging It Fryske Gea heeft als statutaire doelstelling:

- De bescherming en ontwikkeling van natuur, milieu en landschap in de provincie Fryslân;
- De bescherming en ontwikkeling van flora en fauna in de provincie Fryslân;
- Het bevorderen van het behoud en beschermen van natuurmonumenten in provincie Fryslân;
- Het bevorderen van het behoud en beschermen van cultuurhistorische monumenten in de provincie Fryslân, welke onderdeel van een natuurgebied uitmaken of natuurwaarde bezitten dan wel landschappelijk van belang zijn.

Als provinciale vereniging voor natuurbescherming wil It Fryske Gea haar werk in nauw overleg en samen met de bevolking doen. Als een moderne organisatie stimuleert de vereniging de betrokkenheid van de mensen bij de zorg voor natuur en landschap, zowel lokaal als regionaal. It Fryske Gea zoekt op zoveel mogelijk fronten de samenwerking. It Fryske Gea wil daarom laagdrempelig benaderbaar zijn voor iedereen. Openheid over alles wat ze doet helpt hierbij en komt bovendien het beeld van een betrouwbare organisatie ten goede.

Voor het uitvoeren van haar taken heeft de vereniging gemiddeld over 2023 71 medewerkers in dienst. Deze worden bijgestaan door zo'n 350 vrijwilligers. Samen beheren ze 70 natuurgebieden met een totale oppervlakte van ruim 20.966 hectare. It Fryske Gea wordt gesteund door circa 31.000 leden en heeft daarmee een groot draagvlak in Fryslân. Het Bestuur en Raad van Toezicht zien erop toe dat het beleid van de organisatie goed wordt uitgevoerd.

Zorg voor natuur en landschap staat voor It Fryske Gea voorop. Verwerving, ontwikkeling en beheer van natuurterreinen is de belangrijkste kerntaak. Het gaat hierbij om het behoud van landschappelijke waarden, flora en fauna. Om dit doel te verwezenlijken wordt samengewerkt met andere betrokken partijen.

Eigendom van de grond is de beste garantie voor een duurzaam beheer van de natuur. Daarom blijft verwerving van nieuwe terreinen van groot belang. De nadruk ligt op het creëren van robuuste gebieden. In een groot aaneengesloten geheel krijgen bijzondere natuurwaarden de beste kans zich ook in de toekomst te handhaven. Dit streven naar robuuste natuur past in de visie van de rijksoverheid, die het Nationaal Natuur Netwerk in 2027 gerealiseerd wil zien.

Ook buiten de eigen gebieden probeert It Fryske Gea een rol te spelen bij het behoud van natuurwaarden. De Waddenzee is daar een voorbeeld van. De overheid bepaalt weliswaar het beleid voor dit Werelderfgoed, maar It Fryske Gea neemt samen met andere natuurorganisaties de verantwoordelijkheid op zich voor een goed beheer.

In 2023 zijn we gestart om te kijken hoe we onze ambitie tot het behoud en beschermen van cultureel erfgoed verder vorm kunnen geven binnen de vereniging.

Verantwoordingsverklaring Code Goed Bestuur voor Goede Doelen

Het Bestuur van de Vereniging It Fryske Gea onderschrijft de Code Goed Bestuur voor Goede Doelen. In deze verklaring legt het Bestuur verantwoording af over de drie hieronder genoemde algemeen geldende principes.

1. Onderscheid toezicht, besturen en uitvoeren

It Fryske Gea is een vereniging met een Bestuur, een directie en een Raad van Toezicht. Het Bestuur bestaat uit zeven personen. De voorzitter wordt door de algemene ledenvergadering in functie benoemd. De Bestuursleden verdelen zelf de functies van vice-voorzitter, secretaris en penningmeester. Het Bestuurslidmaatschap is statutair vastgesteld op vier jaar; die periode kan maximaal twee maal met vier jaar worden verlengd. Het Bestuur wordt benoemd door de algemene ledenvergadering. De kandidaatstelling vindt plaats via een oproep in het ledenmagazine. Een selectiecommissie uit het Bestuur draagt kandidaten voor aan de algemene ledenvergadering. De leden kunnen tegenkandidaten voordragen.

Het Bestuur bepaalt het beleid van de vereniging en oefent toezicht uit op het door de directie uitgevoerde beleid. Belangrijke taken van het Bestuur zijn verder: het vaststellen van de begroting, jaarrekening en jaarverslag, het vaststellen van de visie- en strategieontwikkeling, de benoeming/schorsing/ontslag van de directie en het vaststellen/bewaken van het directiestatuut en de jaarlijkse managementovereenkomst. De accountant wordt benoemd door de RvT. Het Bestuur is onbezoldigd.

Het functioneren van de werkorganisatie wordt door de directie geëvalueerd conform de gehanteerde beoordelingssystematiek. Het functioneren van de directeur wordt geëvalueerd door de Commissie voor de directeur, gevormd door de voorzitter en secretaris. Het Bestuur legt door middel van de begroting, het jaarplan, het jaarverslag en de jaarrekening verantwoording af aan de Raad van Toezicht, de fondsen, de subsidieverstrekken en de leden.

De Raad van Toezicht (RvT) houdt toezicht op het beleid van het Bestuur en de algemene gang van zaken in de vereniging. De RvT bestaat uit drie personen en benoemt zelf uit haar midden een voorzitter. De zittingsperiode van de leden van de RvT is statutair vastgesteld op vier jaar; die periode kan maximaal twee maal met vier jaar worden verlengd. De leden van de RvT worden door de algemene ledenvergadering benoemd. De RvT draagt kandidaten voor aan de algemene ledenvergadering. De leden kunnen tegenkandidaten voordragen.

De belangrijkste besluiten van de RvT zijn het goedkeuren van de begroting, het jaarplan, het jaarverslag, jaarrekening, benoemen van de accountant en enkele ingrijpende besluiten. Verder zijn er vier adviescommissies, respectievelijk de commissie verenigingszaken en communicatie, de commissie cultuurhistorie en erfgoed, commissie natuurkwaliteit en de financiële commissie. De adviescommissies hebben een voorzitter die geen lid is van het Bestuur of RvT. De adviescommissies kunnen gevraagd en ongevraagd advies uitbrengen aan het Bestuur. De financiële commissie heeft een aparte status. Het betreft hier een gezamenlijke commissie van RvT, Bestuur en Directie (voor een overzicht van het Bestuur, de directie en RvT en eventuele nevenfuncties verwijzen wij naar de bijlage).

2. Effectiviteit en efficiency van bestedingen

It Fryske Gea streeft naar een efficiënte besteding van de middelen voor de doelstellingen: bescherming en beheer van natuurgebieden, bescherming natuur, landschap en cultuurhistorie, voorlichting, educatie, pr en communicatie, subsidies- en fondsenwerving en beleidsadviesing natuur, landschap en cultuurhistorie. Zoveel mogelijk activiteiten van de vereniging zijn direct gericht op het realiseren van deze doelstellingen. Er zijn echter ook activiteiten van het Bestuur en de

werkorganisatie die voorwaardenscheppend zijn voor een goede taakvervulling ten behoeve van de doelstellingen.

Door het vaststellen van het meerjarenbeleidsplan en meerjarenbegroting en de daaruit voortvloeiende jaarplannen en begrotingen geeft het Bestuur richting aan de realisering van de doelstellingen van It Fryske Gea. In het meerjarenbeleidsplan staan richtinggevende doelstellingen geformuleerd. In de jaarlijkse werkplannen worden per doelstelling activiteiten geformuleerd. Het bewaken (monitoren) en evalueren van de uitvoering van processen en activiteiten vindt plaats door een kritische beoordeling van het jaarverslag door het Bestuur en de Raad van Toezicht (statutair). De directie monitort en evalueert de uitvoering van activiteiten en processen met behulp van een sturingsbrief, de periodieke werkoverleggen met medewerkers en voortgangsbesprekingen in het beleidsoverleg. De financiële interne processen worden door middel van een managementrapportage en halfjaarrapportage eveneens bewaakt. Verbeterpunten worden in het beleidsoverleg besproken. Daarnaast houdt een financiële commissie, waarin vertegenwoordigers van Directie, Bestuur, RvT en werkorganisatie zitting hebben, toezicht.

3. Omgang met belanghebbenden

Belangenbehartiging

It Fryske Gea draagt in Fryslân actief bij aan strategische dossiers, denkt mee in beleidsontwikkeling en aan programma's en geeft uitvoering aan projecten. We werken daarbij samen met overheden als de provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân, Rijkswaterstaat Noord-Nederland en verschillende Friese gemeenten. Daarnaast werken we van strategisch tot operationeel niveau nauw samen met partijen zoals de Friese Milieu Federatie, Landschapsbeheer Friesland, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, IVN, de Waddenvereniging, de Bond van Friese Vogelwachten, Kollektivenberied Fryslân en de daarbij aangesloten agrarische natuurverenigingen. In het Waddengebied wordt samengewerkt in de Coalitie Wadden Natuurlijk, waarbij acht samenwerkende partners betrokken zijn. Met betrekking tot het IJsselmeergebied werken acht partijen samen in de Coalitie Blauwe Hart Natuurlijk. De 12 provinciale landschappen werken samen in het samenwerkingsverband LandschappenNL. Op landelijk niveau werken we (ook) via die weg samen met partijen als Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en (semi-) overheidspartijen als het IPO, het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Op de grens van 2022 en 2023 werd een aanvraag van de Programmatische Aanpak Grote Wateren voor de Friese IJsselmeerkust goedgekeurd ter hoogte van € 22 mln. It Fryske Gea had de aanvraag voorbereid met provincie Fryslân, die op haar beurt de aanvraag heeft ingediend bij het Rijk. Een nieuw dossier op dit gebied in 2023 was het Fries Programma Landelijk Gebied waarin It Fryske Gea deelnam aan het schrijfteam van natuurorganisaties, landbouw en overheden dat het Friese aanbod vormgaf. Met een aangevraagd bedrag van ruim 5 miljard euro is het een programma dat het Friese Landelijk Gebied toekomstbestendig moet maken door opgaven op het gebied van natuur, water en landbouw stapsgewijs aan te pakken. De middelen van beide programma's komen niet direct ten goede aan It Fryske Gea, maar komen via de provincie ten goede aan projecten die de doelstellingen van It Fryske Gea ten goede komen. In de uitvoering van projecten kan It Fryske Gea mogelijk een rol krijgen en in die hoedanigheid aanspraak maken op een deel van de middelen.

De vereniging

It Fryske Gea kon ook in 2023 weer rekenen op de steun van een groot aantal leden. We houden alle 31.000 graag op de hoogte van de ontwikkelingen in de natuur en het landschap en over erfgoed via het ledenblad *Us Gea*. Hierin is aandacht voor cultuurhistorisch erfgoed en beleidsontwikkeling in speciale rubrieken daarover. Belangstellende leden voor het jeugdblad *Kids Gea* kunnen zich gratis abonneren en het jeugdblad komt twee maal per jaar uit.

Overzichten van excursies en activiteiten bieden we digitaal aan, wat veel meer actualiteit mogelijk maakt. Ons ledenmagazine viel als vanouds in 2023 weer vier keer op de mat.

Educatiebeleid en vrijwilligersbeleid

In 2023 heeft de vereniging haar educatiebeleid opnieuw vastgesteld om zo de contouren voor toekomstige activiteiten op het gebied van educatie beter uit te kunnen zetten. Daarnaast heeft de vereniging haar vrijwilligersbeleid vorm gegeven om zo de plaats en de aansturing van onze vrijwilligers goed te kunnen organiseren.

2023 is ook het jaar dat er met hulp van een externe partij een identiteitsbepaling is uitgevoerd, wat een belangrijke basis is voor het vernieuwen van onze website. Dit zal in 2024 verder vorm worden gegeven.

Enkele activiteiten

We ontvingen onder andere mensen bij de Open Monumentendag in Olterterp en op de Groene Markt tijdens de Gaasterlandse Natuurweek in it Rysterbosk. Ook ons excursieprogramma was wederom erg succesvol en wordt zeer gewaardeerd. Zowel de medewerkers en de vrijwilligers van It Fryske Gea als ook de deelnemers aan evenementen en excursies doen hier weer nieuwe ervaring op.

Gegevens van 2023

It Fryske Gea heeft een groot aantal leden. Eind 2023 zijn dat er 30.878. Na een aantal jaren van lichte daling lijkt het ledenaantal zicht te stabiliseren. Het aantal abonnees en volgers van digitale kanalen (sociale media en digitale nieuwsbrief) stijgt daarentegen wel en bij de digitale nieuwsbrief was dat in het afgelopen jaar zelfs enorm. We zijn blij met die stijgingen die we zien, ook omdat sociale media een veel groter bereik kent dan alleen de eigen volgers (volgers van It Fryske Gea).

De online nieuwsbrief kende eind 2023 25.400 abonnees. Facebook was al de grootste onder de sociale mediakanalen van It Fryske Gea en heeft in 2023 opnieuw een groei van 700 abonnees meegemaakt naar 16.700 volgers. Instagram heeft meer dan 400 volgers erbij gekregen en heeft nu ruim 5.400 volgers. Het aantal volgers op X (voorheen Twitter) steeg dit jaar weer (waar het vorig jaar nog een daling liet zien) en staat met een extra 250 volgers op ruim 4.250 volgers. LinkedIn steeg aanzienlijk dit jaar en kreeg er maar liefst meer dan 1.000 volgers bij en kende eind 2023 bijna 4.000 volgers. Het YouTube account heeft 3.430 abonnees.

Financiering

Op het gebied van financiering staat It Fryske Gea via een Productsubsidie op de begroting van de provincie Fryslân. In 2021 heeft It Fryske Gea met de provincie deze samenwerking vormgegeven en afspraken over de te leveren producten voor vier jaar (2021-2024). In 2024 gaat de vereniging in gesprek met de provincie om deze samenwerking te vernieuwen voor een periode van 4 jaar. Verder heeft It Fryske Gea een belangrijke financiële relatie via de Subsidieregeling Natuur en Landschap met de provincie Fryslân middels een meerjarige overeenkomst afgesloten voor de periode 2023-2028. Daarnaast werkt It Fryske Gea in veel projecten samen met diverse provinciale en landelijke fondsen. Belangrijke sponsors zijn verder de Stichting Ynnatura en de Hedwich Carolina Stichting, die verschillende projecten van It Fryske Gea (mede) financieren.

Op landelijk niveau onderhoudt LandschappenNL voor It Fryske Gea op basis van partnerschap een goede relatie met de Loterij. It Fryske Gea ontvangt (net als de andere landschappen) jaarlijks een bijdrage van de Loterij van 938 duizend euro. Het contract met de Loterij is per 1 januari 2021 verlengd tot en met 31 december 2025. Naast eerder genoemde inkomsten zijn de jaarlijkse ledengelden en de opbrengsten uit haar terreinen een belangrijke bron van inkomsten voor de vereniging. Momenteel onderzoekt de vereniging hoe zij opbrengsten uit haar vastgoed kan optimaliseren. Met een minder vast karakter maar zeker niet minder belangrijk is de financiering uit erfenissen, legaten en schenkingen voor onze vereniging.

Risicomanagement

Algemeen

Jaarlijks komen directie en MT -samen met bestuur en RvT- om de belangrijkste risico's en risico beperkende maatregelen voor de vereniging in kaart te brengen. Waarbij de gesignaleerde risico's zo concreet mogelijk in maatregelen worden vertaald. Risicomanagement kan op een breed draagvlak binnen de organisatie rekenen; het risicobewustzijn bij bestuur en directie is gemiddeld tot hoog.

Bescherming, beheer en behoud van onze natuur en de daarmee gepaard gaande risico's.

Deze paragraaf is bedoeld om een beeld te geven van de aandachtsgebieden in dit kader met een aantal specifieke zaken en daarbij behorende risico's. Bij het realiseren van onze hoofd- en daarvan afgeleide doelstellingen hebben we te maken met verschillende risico's:

- a) De omgeving
Risico's die een directe bedreiging vormen voor onze natuur zoals klimaatverandering, waterkwaliteit, milieuwetgeving, vandalisme, prijsfluctuaties door verstoring van het marktmechanisme door oorlog en andere rampen.
- b) De organisatie
Om op provinciale schaal onze taken uit te oefenen maken we gebruik van een grotere organisatie met gemiddeld 71 betaalde krachten en 350 vrijwilligers. Daarmee lopen we dus ook bedrijfsmatige/financiële risico's.
- c) De uitvoering
Bij de uitvoering van haar werkzaamheden heeft It Fryske Gea te maken met een overheid en met publiek, die tevens haar grootste financiers zijn. Daarnaast speelt het bedrijfsleven ook een belangrijke rol. Van groot belang is hoe wij onze boodschap brengen, ons gedragen, onszelf herkenbaar maken en onze taken uitvoeren.

De omgeving

It Fryske Gea moet duidelijke standpunten innemen over landbouweconomie, waterhuishouding, infrastructuur en andere externe factoren die haar doelstellingen kunnen aantasten. Onze organisatie is goed ingericht op toezicht in onze terreinen met het oog op vandalisme en verstoring door hierin gespecialiseerd personeel met een op het doel gerichte instructie en bevoegdheden.

De organisatie

Het inrichten en besturen van een grotere (natuur)organisatie brengt diverse verantwoordelijkheden en risico's met zich mee.

- Met name voor het personeel en vrijwilligers dient naast personeelsregelingen oog te zijn voor de omgang met natuur en publiek. Waar nodig vindt scholing plaats gericht op het uitoefenen van functies zoals bijscholing voor BOA's en andere functie specifieke scholing.
- Het (fysiek) beheren van natuurterreinen en landschapselementen vraagt naast aandacht voor de gebruikelijke aansprakelijkheidsrisico's ook zorg voor specifieke zaken als omgang met vee, land- en bosbouwmachines en vervoer over water middels kleinere en grotere vaartuigen.
- De organisatie heeft haar functioneren voor de lange termijn voor ogen, maar is naast beperkte eigen inkomsten uit terreinen nagenoeg geheel afhankelijk van subsidies, bijdragen van leden, donaties en incidentele baten als erfenissen.
Een financieel buffervermogen voor moeilijke tijden is derhalve één van de financiële doelstellingen. Intern is een onderbouwing gemaakt van de benodigde hoogte hiervan.
- It Fryske Gea maakt gebruik van ICT met de daaraan verbonden risico's. Scholing, goede apparatuur, software en contracten zijn van groot belang. Denk hierbij aan een SLA (Service Level Agreement) met de leverancier van ICT diensten tot verwerkersovereenkomsten met diverse gebruikers/bewerkers.
- It Fryske Gea houdt rekening met fraudegevoeligheid en heeft procedures ter voorkoming hiervan, zoals procedures datalekken, incidentmanagement maar ook het aanstellen van in- en externe vertrouwenspersonen en een integriteits- /klokkenluidersregeling.

- It Fryske Gea is een organisatie waar mensen dicht bij elkaar werken. Signalering van mogelijke risico's -van welke aard dan ook- zullen daardoor in beginsel snel worden opgemerkt.

Risicobewustzijn van de organisatie:

De organisatie streeft ernaar de mogelijke risico's zo beperkt mogelijk te houden. De governance, de verdeling van bevoegdheden en de stappen en documenten, die ten grondslag liggen aan investeringen en kosten, zijn zo opgezet dat risico's inzichtelijk worden gemaakt en na grondige afweging door verschillende gremia al dan niet worden genomen. Scholing van personeel als hierboven gemeld en optimale communicatie van signaleringen moeten leiden tot het op tijd nemen van adequate maatregelen.

Treasury statuut.

Het beleid ten aanzien van de inzet van financiële instrumenten en beleggingen is vastgelegd in het treasury statuut.

Financiële verslaggeving en wet- en regelgeving:

De organisatie streeft naar een transparante verslaggeving met inachtneming van bestaande wet- en regelgeving.

De uitvoering

Het zo optimaal mogelijk beheren van natuurgebieden is een van de belangrijkste manieren om natuur te beschermen en daarbij alert te zijn op alle mogelijke risico's die dat bedreigen. Voor het realiseren van deze doelstelling is de organisatie, zoals hierboven aangegeven, voor een heel groot deel afhankelijk van subsidies, bijdragen van leden en ander bijdragen van particulieren en bedrijven (bijvoorbeeld Ynnatura). Dit vraagt om een continue inspanning om het belang van onze organisatie voor de samenleving van nu en straks te communiceren.

Belangrijke doelgroepen daarbij zijn:

- De politieke partijen en ambtenaren van de provincie. De politieke partijen omdat de vertegenwoordigers steeds wijzigen en opnieuw moeten worden benaderd. Het ambtenarenapparaat omdat ook hier personen wisselen maar ook regelgeving steeds verandert en daarbij is communicatie en relatiebeheer van wezenlijk belang;
- Draagvlak creëren bij de inwoners van onze provincie. Het vormen van een grote achterban door ledenwerving en ledenbehoud is bijzonder belangrijk voor de impact van onze beschermingstaak. Maar er is ook oog voor de lange termijn. In de Bezoekerscentra worden vele activiteiten en excursies georganiseerd. Educatie is ook communicatie en een investering in de toekomst.

Positieve beeldvorming en communicatie zijn van groot belang voor onze organisatie en een zeer belangrijke actie tegen mogelijke overwegingen om bijdragen te verlagen of niet te verstrekken.

De voornaamste risico's en onzekerheden waar It Fryske Gea op dit moment mee wordt geconfronteerd zijn hierna toegelicht:

Waardering natuurgronden

It Fryske Gea heeft ruim 20.966 hectare in beheer. Hiervan is circa 38,8 hectare ruilgrond. De waardering deze (ruil)gronden wordt o.a. beïnvloed door ruiltransacties en veranderende marktomstandigheden.

Effectenportefeuille

Een deel van het vermogen is vastgelegd in een effectenportefeuille. Dit brengt naast mogelijkheden voor een gunstig rendement ook beleggingsrisico's met zich mee (o.a. marktrisico, koersrisico en valutarisico). Het beheer van de beleggingen is uitbesteed aan Triodosbank. De uitgangspunten van Triodosbank zijn het waarborgen van duurzaamheid en verantwoord maatschappelijk handelen. Met onze adviseurs is regelmatig overleg naar behoefte over de resultaten en ontwikkelingen. Het beleid is

gematigd defensief met een gewenste samenstelling van 25% aandelen en 75% obligaties met een risico beperkende spreiding.

Datalekken

Sinds 25 mei 2018 is de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) van kracht. In 2018 is It Fryske Gea begonnen met maatregelen om ervoor te zorgen dat het aan de eisen van de Europese privacywetgeving voldoet. It Fryske Gea is doorlopend bezig om zich te wapenen tegen het risico van een datalek. Momenteel onderzoeken de aangesloten landschappen binnen Landschappen.nl de mogelijkheid om gezamenlijk een Functionaris Gegevensbescherming te benoemen; een taak die toeziet op de juiste naleving van de AVG.

Ontwikkeling bij provincie over realisatie NNN (Natuurnetwerk Nederland)

De gewijzigde prioriteitsstelling bij de provincie met betrekking tot de afspraken gemaakt over de afronding van de NNN heeft invloed op de invulling van de natuur in de provincie en mede invloed op het strategisch aankoopbeleid van It Fryske Gea. It Fryske Gea is gaan samenwerken met andere organisaties om gezamenlijk tot een oplossing te komen zodat natuur volgens plan kan worden gerealiseerd. Inmiddels heeft dit initiatief vorm gekregen in het samenwerkingsverband Natuer mei de Mienskip.

Projecten

Bij de uitvoering van projecten zijn vaak verschillende partijen betrokken. De realisatie van projecten is dus mede afhankelijk van derden. Vooraf worden dan ook de verantwoordelijkheid bij risico's, penvoerderschap e.d. vastgelegd. Om het Project Portfolio Management verder in te richten en risico's te ondervangen heeft de vereniging in 2023 een vaste projectmanager in dienst genomen ter begeleiding van de diverse projecten die de vereniging heeft.

Lening afgesloten voor aankoop percelen Warkumerwaard

Deze lening is afgesloten als overbruggingskrediet. Aflossing van de lening staat gepland uit verkoop van andere gronden die niet direct binnen de doelstelling van It Fryske Gea vallen. Mocht ondanks de afgesproken aflossingsvrijetermijn op deze lening er geen verkoop of verkoop tegen tegenvallende opbrengst plaatsvinden, dan verwacht It Fryske Gea voldoende liquide middelen te hebben om de lening binnen de afgesproken termijn te kunnen aflossen.

Subsidie

Voor het realiseren van haar doelen en taken is It Fryske Gea grotendeels afhankelijk van subsidies. Bij gewijzigd beleid bij subsidieverstrekkingen leidt dit mogelijk tot het verlies aan ontvangsten uit subsidies. It Fryske Gea is dan ook regelmatig in gesprek met subsidieverstrekkingen om doelen en producten op de wensen van de verstrekker af te stemmen.

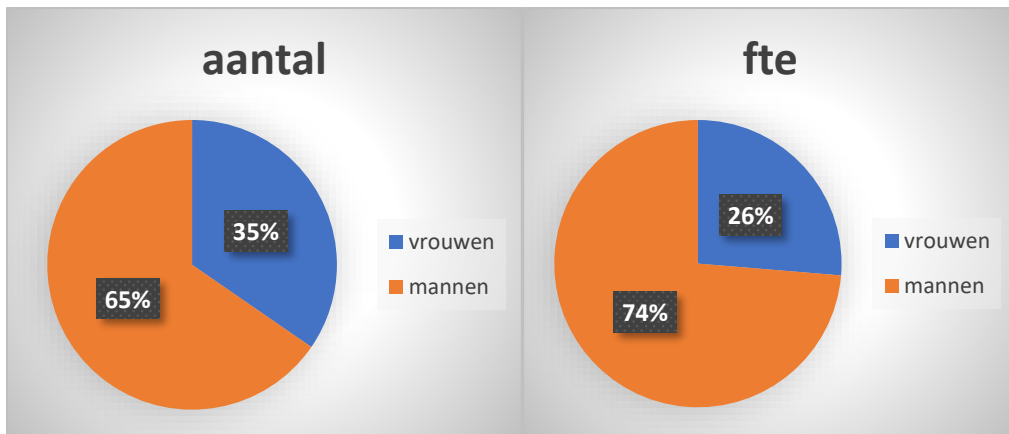
De Organisatie

Eind 2023 waren bij It Fryske Gea 69 medewerkers in dienst (in totaal 59,09 FTE). Gemiddeld over het jaar 2023 bedroeg het aantal medewerkers 70,7 met een gemiddeld FTE van 59,95. Eind 2022 waren dat 71 medewerkers met 61,09 FTE). Gemiddeld waren er toen over het jaar 73,24 medewerkers met een FTE van 62,53. Er is daarmee sprake van een lichte daling van het aantal medewerkers en FTE.

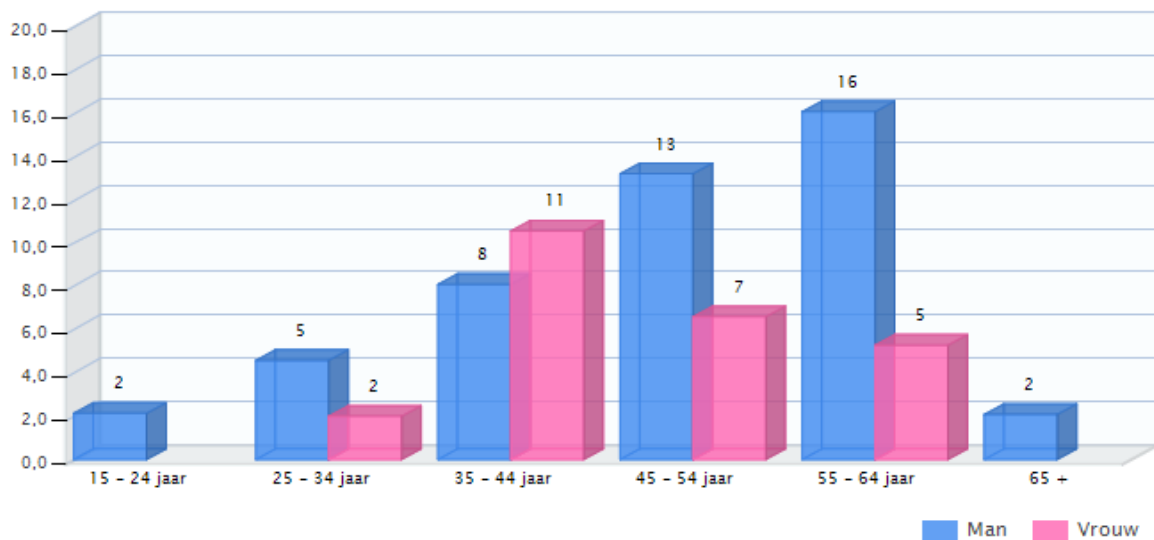
De medewerkers zijn verdeeld over het kantoor in Olterterp, De Alde Feanen in Earnewâld en de vier districten met de standplaatsen Rijs, Katlijk, Gytsjerk en Earnewâld.

Verdeling man / vrouw

Gemiddeld in aantal is de verdeling 65% mannen en 35% vrouwen. In FTE is de gemiddelde verdeling 74% mannen en 26% vrouwen.

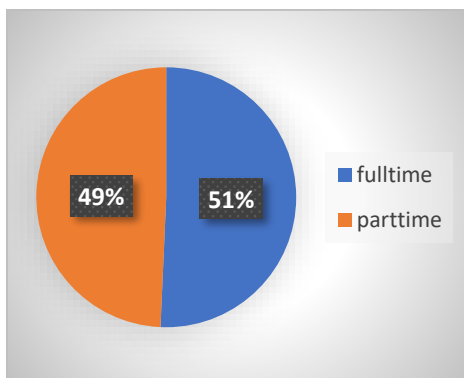

Aantal mannen/vrouwen per leeftijdsgroep

De gemiddelde leeftijd aan het einde van 2023 bedraagt 47,91. Dit is een hele lichte stijging ten opzichten van eind vorig jaar toen de gemiddelde leeftijd 47,67 jaar bedroeg. Het gemiddelde dienstverband is 12,05 jaren. Dat was in 2022 13,28 jaren en is daarmee gedaald.

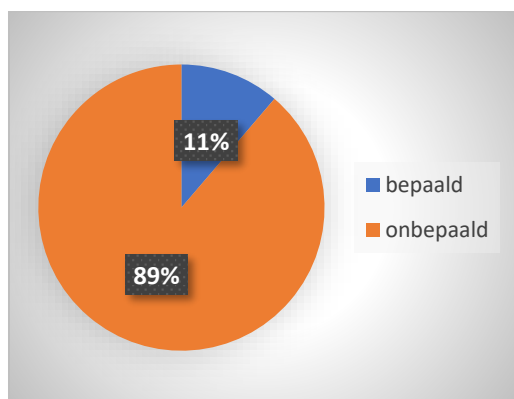
Het aantal fulltimers is met 51% net iets hoger dan het aantal parttimers.

Onder de 69 medewerkers bevinden zich vier leerling medewerkers. It Fryske Gea is een leerwerkbedrijf. Bij het einde van de lopende leerwerkovereenkomst in 2023 was er voor een van de leerling medewerkers doorstroom naar een reguliere functie mogelijk. Omdat we een leerwerk bedrijf willen blijven is er afscheid genomen van de andere 3 leerling medewerkers en zijn er in het afgelopen jaar 4 nieuwe leerling medewerkers gestart. In 2023 hebben we 12 stagiaires begeleid. Dit waren zowel MBO als HBO stagiaires.

Verdeling bepaald/onbepaald

89% van de medewerkers heeft een contact voor onbepaalde tijd.

De volgende medewerkers zijn in 2023 uit dienst getreden:

Functie	Afdeling
Adviseur verenigingszaken	Verenigingszaken
Toezichthouder/BOA	District Sud
Manager recreatie en educatie	Bezoekerscentrum
Mw vastgoed en grondzaken	Beheer
Districtshoofd	District Noard
Weidevogelcoördinator	District Noard
Rentmeester	Beheer
Toezichthouder/BOA	District West
BBL-Leerling	District West
BBL-Leerling	District Sud
BBL-Leerling	District midden

Voor 3 van bovenstaande medewerkers was dit vanwege (vroeg)pensioen. Voor 3 medewerkers vanwege het eindigen van een tijdelijke arbeidsovereenkomst. De overige 5 medewerkers zijn op eigen verzoek vertrokken, wegens een betrekking elders.

De volgende medewerkers zijn in 2023 in dienst getreden:

Functie	Afdeling
Districtshoofd	District Noard
BBL-Leerling	District Sud
Mw terreinadm. en GIS	Financiën en administratie
Hoofd beheer	Beheer
BBL-Leerling	District Noard

BBL-Leerling	District West
BBL-Leerling	District midden
Toezichthouder/BOA	District West
Projectmanager	Beheer

Doorstroming:

Zoals hiervoor vermeld is een leerling medewerker in dienst gekomen als beheer medewerker.

Ziekteverzuim

Het ziekteverzuimpercentage lag in 2023 op 5,49. Dat is een daling ten opzichte van 2022 toen het verzuim op 6,37 % lag. Dat is iets hoger dan het landelijke gemiddelde dat op 5,3 % ligt; in de sector ligt dit op ongeveer 3,6%. Gemiddeld meldt men zich 1,12 keer ziek. Vorig jaar lag dat op 1,43. Het verzuim was het hoogst bij de oudere medewerkers (55-65), maar ook bij de groep 35-44 lag het verzuim iets hoger dan gemiddeld. Opvallend is dat in de groep daartussen het verzuim heel laag ligt. Het verzuim is in het afgelopen jaar gedaald. We willen deze daling graag voortzetten daarom hebben we de aanpak rondom het uitvoeren van het preventief medisch onderzoek (PMO) aangepast Dit onderzoek doen we nu één keer in de 3 jaar voor alle medewerkers. Het komende jaar wordt deze daarnaast voorafgegaan door een bredere vitaliteitsscan gericht op preventie, waarbij alle medewerkers worden gestimuleerd om mee te doen.

Ontwikkeling van medewerkers

De ontwikkeling van medewerkers is nodig voor een organisatie om zich staande te houden in de steeds sneller veranderende omgeving.

Het jaar 2023 stond in het teken van het Strategisch Personeelsplan. Dit traject is in mei gestart en in november afgerond, waarna de acties in het plan op de agenda zijn gezet voor uitvoering. Bij dit de totstandkoming van het plan zijn in het proces zowel leidinggevenden als medewerkers betrokken. Ook zijn aan het einde van het jaar door de afdeling HR de voorbereidingen getroffen voor de keuze en implementatie van nieuw HR en salarispakket per 1 januari 2024, samen met de afdeling financiën.

In het jaar 2023 zijn er door verschillende medewerkers cursussen en opleidingen gevolgd. Dit waren o.a. verplichte cursussen in verband met, certificeringen voor onder andere. de bosmaaier, maar ook de verplichte BOA opleidingen en BHV. Daarnaast zijn er verschillende medewerkers vakinhoudelijk bijgeschoold op het gebied van o.a. kwelders, stinzenplanten, algemene Flora en Fauna cursus, stormhout, bosbeheer. Ook rij en vaaropleidingen behoorden tot de gevolgde cursussen en door verschillende medewerkers is een inhouse excel training gevolgd.

Naast inhoudelijk kennis heeft ook een aantal medewerkers zich ontwikkeld op verschillende competenties persoonlijke of teamcoaching of training.

Integriteitsbeleid

Binnen It Fryske Gea is de directeur verantwoordelijk voor de uitvoering van het integriteitsbeleid. It Fryske Gea heeft haar integriteitsbeleid vastgelegd in de Paadwiizer (personeelshandboek). Hierin zijn onder andere opgenomen de gedragscode (in veilige handen), de vertrouwenspersonen, het meldpunt en een toelichting op welke stappen er genomen zullen worden bij een melding of vermoeden. Afgifte van een VOG verklaring bij indiensttreding is een onderdeel van het beleid.

Meldpunt (integriteits-)klachten

Klachten over het werk van onze organisatie, het vermoeden van een misdraging richting een persoon of een schending van integriteit door een van onze medewerkers of vrijwilligers kunnen op drie verschillende wijzen gerapporteerd worden. Onderstaande informatie is via onze website te benaderen.

1. Er is sprake van een klacht. Als iemand een klacht heeft over één van onze natuurgebieden of monumenten of over onze werkwijze, dan kan diegene formeel een klacht indienen en gebruik maken van het contactformulier op de website.
2. Er is sprake van een persoonlijke schending. Van een persoonlijke schending is sprake als een van onze medewerkers of vrijwilligers in strijd met de gedragscode van onze organisatie handelt of op andere wijze maatschappelijk normen en waarden niet naleeft. Dit betreft ongewenste omgangsvormen zoals bijvoorbeeld discriminatie, seksuele intimidatie, agressie, geweld of pesten. Bij een vermoeden van een dergelijke misstand of onregelmatigheid, dan kan iemand een melding doen bij een van onze interne vertrouwenspersonen. Deze melding wordt vertrouwelijk behandeld en de afwikkeling vindt plaats in overleg met de melder. De meldingsprocedure zoals vermeld in de gedragscode is niet alleen van toepassing op meldingen van werknemers en vrijwilligers van It Fryske Gea maar ook op meldingen door personen van buiten onze organisatie.
3. Er is sprake van een schending van de integriteit. Van een schending van integriteit is sprake als een van onze medewerkers of vrijwilligers zich schuldig maakt aan bijvoorbeeld machtsmisbruik, fraude, diefstal, corruptie of schending van een ander wettelijk voorschrift. Ook misdragingen die een gevaar vormen voor de volksgezondheid, de veiligheid van personen, de aantasting van het milieu of van de openbare orde vallen onder het begrip: 'schending van integriteit'. Als iemand een vermoeden heeft van een schending van integriteit, dan kan degene een melding doen bij onze directeur. Indien het vermoeden van een misstand het functioneren van de directeur betreft dan kan iemand melding doen bij de voorzitter van het Bestuur van onze vereniging.

Meldingen: onze externe vertrouwenspersoon heeft aangegeven dat er in 2023 geen meldingen zijn gedaan en tevens zijn er geen interne meldingen ontvangen.

Bezoldiging directie

Het Bestuur heeft het bezoldigingsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere bezoldigingscomponenten vastgesteld. Het beleid wordt periodiek geactualiseerd. Bij de bepaling van het bezoldigingsbeleid en de vaststelling van de beloning volgt It Fryske Gea de Regeling beloning directeuren van goede doelen organisaties (zie www.goededoelennederland.nl).

De regeling geeft aan de hand van zwaartecriteria een maximumnorm voor het jaarinkomen. De weging van de situatie bij It Fryske Gea vond plaats door het Bestuur. Dit leidde tot een zogenaamde BSD score van 396 punten voor de directeur met een maximum jaarinkomen van 120.741 euro (1FTE/12 mnd) en een zogenaamde BSD score van 364 punten voor de adjunct directeur met een maximum jaarinkomen van 108.255 euro (1FTE/12 mnd).

De voor de toetsing, aan de geldende maxima, relevante werkelijke jaarinkomens van de directie bedroegen voor de H. de Vries (1FTE/12mnd) 110.732 euro en voor C. Bakker (1FTE/12mnd) 89.475 euro. Deze beloningen bleven binnen de geldende maxima.

Het jaarinkomen, de belaste vergoedingen/bijtellingen, de werkgeversbijdrage pensioen en de overige beloningen op termijn bleven (voor H. de Vries met een bedrag van 133.339 euro en voor C. Bakker met een bedrag van 104.620 euro) binnen het in de regeling opgenomen maximum bedrag van 223.000 euro per jaar. De belaste vergoeding/bijtellingen, de werkgeversbijdrage pensioen en de overige beloningen op termijn stonden bovendien in redelijke verhouding tot het jaarinkomen.

De hoogte en samenstelling van de bezoldiging worden in de jaarrekening toegelicht in de toelichting.

Financieel perspectief

We verwachten in 2024 een gering positief resultaat van 20 duizend euro waarbij toegenomen reguliere structurele kosten, mede door cao en prijs stijgingen als gevolg van inflatie, opgevangen kunnen worden met incidentele baten. Er wordt geïnvesteerd in het verder professionaliseren van onze erfgoed afdeling, met als doel het behoud van erfgoed in onze provincie, op een naar de toekomst toe kostendekkende wijze.

Voor groot onderhoud is in voorgaande jaren een bestemmingsreserve opgebouwd waaruit onderhoud gefinancierd kan worden. Door in de komende jaren wederom geld te bestemmen voor groot onderhoud blijft deze reserve op niveau.

Voor de periode 2023 tot en met 2028 is opnieuw een SNL vergoeding vastgesteld. Vanwege een herziening van de standaardkosten voor diverse van de natuurtypen die It Fryske Gea beheert en een inflatiecorrectie is een hoger jaarlijks bedrag beschikbaar voor het natuurbeheer

It Fryske Gea ontvangt jaarlijks baten uit de Loterij. De vereniging verwacht vanuit de consistente gedragslijn en op basis van huidige informatie geen verandering in baten uit de loterij mede omdat de overeenkomst tussen de loterij en LandschappenNL in 2020 voor 5 jaar is verlengd. It Fryske Gea zal op basis van diverse factoren van invloed op de liquiditeit, besluiten of en welke gronden kunnen worden aangekocht.

It Fryske Gea onderscheidt bij haar Productbeschrijving verschillende onderdelen, respectievelijk Natuurbeheer, Landschap, Onderzoek, Recreatie, Educatie, Beleidsadvies & gebiedsontwikkeling, Verenigingsactiviteiten in 2024 wordt Erfgoed als separaat product toegevoegd. In het financieel jaarverslag, dat is gehouden aan de opstelling en regels van het Centraal Bureau Fondsenwerving, worden deze producten om praktische redenen samengevoegd tot drie hoofddoelstellingen. Voor de periode 2021-2024 heeft It Fryske Gea een afspraak met de provincie gemaakt. Producten in de begroting opgenomen zijn o.a.: Beleidsadvies en gebiedsontwikkeling, Onderzoek, Landschap en cultuurhistorie en Educatie. Momenteel zijn we met de provincie in gesprek om nieuwe afspraken te maken, over te leveren producten, voor de periode na 2024.

Voor de beleggingen was 2023 een jaar van herstel na een periode van dalende beurskoersen. It Fryske Gea verwacht voorzichtig verder herstel op de wereldwijde beurzen in 2024. Momenteel is er geen uitbreiding van de beleggingsportefeuille voorzien. Er zal gekeken worden of zich nog kansen voordoen voor de verwerving van natuurterreinen en erfgoed die nauw aansluiten op onze huidige terreinen of passen in het door ons gevoerde beleid, mits er voldoende dekking beschikbaar is. It Fryske Gea handhaaft de verwachting dat instabiliteit van de markt aanhoudt door de oorlog in Oekraïne met stijging van kosten als gevolg.

Verslag van de directie

De jaarrekening 2023 is opgesteld op basis van de Richtlijn 650 *Fondsenwervende instellingen* van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. It Fryske Gea is gecertificeerd door het Centraal Bureau Fondsenwerving (CBF) en als zodanig is deze Richtlijn verplicht. In de opstelling conform bovenvermelde Richtlijn wordt geen onderscheid gemaakt in structurele baten en lasten en bijzondere baten en lasten. Voor een goede bedrijfsvoering wordt hier intern wel rekening mee gehouden. Een extra overzicht is opgenomen op pagina 72.

In de financieringsstructuur zijn twee belangrijke geldstromen te onderscheiden:

- Structurele geldstroom – ingezet voor structurele activiteiten/baten en lasten;
- Incidentele geldstroom – ingezet voor incidentele activiteiten/baten en lasten.

Het resultaat uit structurele en incidentele activiteiten in het boekjaar bedraagt 1.804 duizend euro positief en zal hierna kort worden toegelicht.

Structureel

Het resultaat uit structurele activiteiten bedraagt 225 duizend euro positief.

De belangrijkste structurele activiteiten

De doelstelling van de vereniging is het beschermen van de natuur, landschap en daarmee verbonden erfgoed in Fryslân, vooral middels het beheren van inmiddels ruim 20.966 hectare natuurgebied. Ook in 2023 zijn dat de belangrijkste activiteiten waar It Fryske Gea zich mee bezig heeft gehouden. Activiteiten die daaraan gerelateerd zijn, zijn Landschapsbescherming en Inventarisatie en monitoring. Bij het inventarisatiewerk hebben we ondersteuning van meer dan 150 vrijwilligers.

Een natuurorganisatie als It Fryske Gea doet meer dan alleen natuurgebieden beschermen, beheren en ontwikkelen. We werken ook aan het vormen van draagvlak, zorgen voor betrokkenheid, verstrekken van informatie, educatie, voorlichting, het behartigen van de belangen van natuur en landschap en het bieden van recreatiemogelijkheden. It Fryske Gea werkt er graag aan mee om mensen te laten genieten van haar natuurgebieden. Daarom is het merendeel van de natuurterreinen vrij toegankelijk voor het publiek. Dat vraagt overigens ook weer om toezicht, zowel op het land als op het water (bijvoorbeeld voor de NB-wet gebieden zoals het IJsselmeer en De Alde Feanen).

It Fryske Gea werkt nauw samen met de provincie Fryslân, It Fryske Gea ontvangt subsidie op basis van een productbegroting waarin een bijdrage wordt verstrekt voor diverse uitgevoerde producten/diensten. De provincie heeft voor de productbegroting een meerjaren-beschikking afgegeven voor de jaren 2021-2024. Daarnaast vindt er overleg met overheden plaats o.a. in de Provinciale Commissie Landelijk Gebied, maar ook tijdens andere bijeenkomsten. Ook op aanvraag wordt geïnformeerd en geadviseerd.

Uitgevoerde beheertaken door It Fryske Gea worden voornamelijk afgedekt middels de Subsidieregeling Natuur en Landschap. It Fryske Gea heeft de beschikking ontvangen met betrekking tot deze subsidieregeling voor de periode 2023 tot en met 2028. Mede door het verkrijgen van deze subsidie zijn de beheertaken van de vereniging voor langere periode financieel afgedekt. In 2023 zorgen een aantal pakketwijzigingen op de natuurbeheerplankaart en functieverandering van percelen voor een hoger subsidiebedrag. Daarnaast zijn er enkele nieuwe stukken aangekochte grond binnen de NNN toegevoegd waardoor de totale vergoeding is toegenomen.

Lagere uitgaven aan onderhoud gebouwen dan begroot en dalende energiekosten dragen mede bij aan een positief structureel resultaat.

De wervingskosten en kosten voor beheer en administratie zijn in lijn met de verwachting.

It Fryske Gea streeft ernaar om structurele baten en lasten zodanig in balans te houden, dat de structurele baten de structurele kosten dekken, eventueel onder toevoeging van de opbrengst beleggingen en rente.

Incidenteel

Het resultaat over de incidentele baten en lasten bedraagt 1.579 duizend euro positief.

Bijzondere baten en andere incidentele baten in 2023

De hier genoemde baten hebben een incidenteel karakter. In het verslagjaar 2023 is 50 duizend euro ontvangen uit diverse erfenissen en legaten. It Fryske Gea is hier bijzonder dankbaar voor.

Van de Loterij hebben we een bijdrage van 938 duizend euro ontvangen die als incidentele bate wordt beschouwd. Deze bijdrage wordt geheel benut voor projecten, aankoop van natuurterrein en andere incidentele uitgaven.

Het verwerven van natuurterreinen

Met gelden uit de loterij en andere incidentele baten zoals, erfenissen en legaten alsmede grondruil zijn enkele kleinere natuurterreinen verworven. Onder andere natuurgrond nabij de Peperstaat in Elsloo, perceel het Lindepad nabij de Hoeve, en nog enkele andere percelen natuurgrond op andere locaties in Friesland.

Mede doordat er minder aankopen zijn geweest in het verslagjaar is een deel van de bijdrage van de Loterij toegevoegd aan de bestemmingsreserve aankopen grond.

It Fryske Gea heeft haar aankopen voor de korte en lange termijn beschreven in haar aankoopstrategie. Bij de verwerving van natuurterrein binnen de NNN kan een SKNL subsidie voor afwaardering worden toegekend. Bij 100 hectare per jaar kan dat oplopen tot 15% van vier miljoen euro is 600 duizend euro per jaar. It Fryske Gea probeert jaarlijks mits het resultaat het toelaat de bestemmingreserve aankopen grond aan te vullen met minimaal 600 duizend euro om zo aankopen zoals beschreven in de aankoopstrategie mogelijk te maken.

In 2023 is de beschikking ontvangen van een afwaarderingssubsidie over de in 2022 aangekochte weidevogel percelen bij Nes nabij Akkrum ten bedrage van 580 duizend euro.

Een samenwerking gericht om het natuurnetwerk Nederland af te maken is *Natuer mei de Mienskip*, dit betreft een samenwerking tussen 11 organisaties (natuur, landbouw en overheden). 2023 heeft in het teken gestaan van een verkenning waarin de resterende natuuropgave van Fryslân in 27 deelgebieden is opgedeeld, eigenaren zijn benaderd en bekeken is welke andere doelen gekoppeld kunnen of moeten worden aan het realiseren van natuur. It Fryske Gea detacheert een medewerker in dit programmabureau en is in de stuurgroep vertegenwoordigd.

Het uitvoeren van projecten

Kosten van projecten worden voor een groot deel gefinancierd met subsidies van de Rijks- en Provinciale overheid, met Europees geld en geld van gemeenten, bedrijven, instellingen en particulieren. Wat niet gesubsidieerd wordt, wordt gefinancierd uit de bijzondere baten (Loterij en andere bronnen) dan wel reserves. Vanwege het onvoorspelbare aantal, tijdsduur en omvang worden projecten tot heden niet in de Productbegroting opgenomen.

In 2023 zijn onder meer de onderstaande projecten (financieel) afgerond:

- ✓ Weidevogelmaatregelen Botmar
- ✓ Herstel park Jongemastate fase II
- ✓ Weidevogels Kuperuspolder
- ✓ Wandelroute Oost Ameland
- ✓ Herstel waterhuishouding It Eilân
- ✓ Schotbalkstuw Kraanlannen
- ✓ Paviljoen Mirnser Klif
- ✓ Broedeiland & kijkscherm

Veel projecten in het veld worden gedaan onder financiering en opdrachtgeverschap van de provincie. Dit betreft onder andere de SPUK-projecten (speciale uitkering) die gericht zijn om de stikstof effecten terug te dringen. Veel van deze projecten zijn in 2023 met succes uitgevoerd of bijna afgerond. Tevens zijn er weer voorstellen gedaan voor SPUK 2 die vanaf 2024 gaat lopen.

De projecten aan de Friese IJsselmeerkust zijn in 2023 uitgewerkt en komen in de fase waarin de werkzaamheden worden aanbesteed, waardoor in 2024 en verder de realisatie gaat plaatsvinden.

Het project Wij en wadvogels fase 1 is grotendeels afgerond en krijgt een vervolg voor 2024 en verder.

Naast vele projecten voor versterking in de natuur, restauratie van erfgoed en ten behoeve van educatieve doeleinden zijn er ook allerlei projecten die een organisatorische doorontwikkeling beogen. Zo is er een project gestart om project en portfoliomanagement door te ontwikkelen. De realisatie is gericht op 2024 en verder.

De zoektocht naar de een nieuw bezoekerscentrum heeft in 2023 geleid tot het inzicht dat nieuwbouw financieel een nauwelijks haalbare kaart is als It Fryske Gea het alleen gaat exploiteren, en dat het echt een uithangbord moet zijn van het It Fryske Gea. Daarmee wordt in 2024 de samenwerking met andere partijen gezocht voor een locatie in Earnewâld.

Daarnaast zijn P8 en AFAS payroll/HRM succesvol geïmplementeerd.

It Fryske Gea brengt projecten pas in uitvoering zodra er financiering is geregeld, met name in de grotere projecten worden vooraf voorschotten ingeregeld zodat It Fryske Gea niet als financier hoeft op te treden voor het project. Bij de toelichting op de balans is een overzicht opgenomen van projecten die nog in uitvoering zijn.

Effecten

De effecten zijn verkregen met voornamelijk liquiditeit uit erfenissen. De opbrengsten van de beleggingen worden gezien als incidenteel gezien het onvoorspelbare karakter van deze opbrengsten. Deze incidentele baten dienen ter ondersteuning van het resultaat van de structurele baten en lasten van de vereniging, nu en in de toekomst. Het beheer van de beleggingen is in januari 2008 onder voorwaarden in handen gegeven van Triodosbank. De uitgangspunten van Triodosbank zijn het waarborgen van duurzaamheid en verantwoord maatschappelijk handelen.

Met onze adviseurs is regelmatig overleg naar behoefte over de resultaten en ontwikkelingen. Het beleid is gematigd defensief met een gewenste samenstelling van 25% aandelen en 75% obligaties met een risico beperkende spreiding. Periodiek wordt gerapporteerd over de resultaten en de actuele samenstelling van de portefeuille. Ultimo 2023 is de samenstelling van de portefeuille: 27% aandelen en 73% vastrentende waarden. De effecten zijn alle beursgenoteerd en gewaardeerd op basis van de koersen per 31 december 2023. In het verslagjaar is een bate van 318 duizend euro geboekt.

Voor de aanschaf van percelen in de Warkumerwaard is november 2022 een lening afgesloten ten bedrage van 1.525 duizend euro, deze lening heeft een looptijd van 60 maanden is de eerste 24 maanden opgeschort waardoor er in het boekjaar 2023 niet op afgelost behoefde te worden. De lening destijds afgesloten voor aankoop van de Huitebuursterbinnenpolder is in 2023 volledig afgelost.

Investerings

It Fryske Gea heeft onder meer geïnvesteerd in diverse maaiers, enkele tractoren en een tweetal bedrijfsauto's. Daarnaast is geïnvesteerd in de verbouwing (inclusief zonnepanelen) van een uit een legaat verkregen pand, om deze verhuur klaar te maken.

Vooruitzichten

Zoals in de begroting voor 2024 vermeld, verwachten wij in 2024 resultaat van 20 duizend euro waarbij kosten en baten in balans zijn met elkaar maar een inhaalslag groot onderhoud en het verder opzetten van een erfgoedafdeling het resultaat op kerntaken drukt. It Fryske Gea verwacht dit te kunnen compenseren met incidentele baten. Voor groot onderhoud is in voorgaande jaren een bestemmingsreserve opgebouwd waaruit onderhoud gefinancierd kan worden. Door in de komende jaren wederom geld te bestemmen voor groot onderhoud blijft deze reserve op niveau. Door verder te professionaliseren in haar erfgoedafdeling verwacht It Fryske Gea in de toekomst hier kostendekkend te zijn.

In 2023 is ons bezoekerscentrum de Wiidpleats gesloten en hebben we tijdelijk onderdak gevonden in het bedrijfsgebouw van de naastgelegen camping It Wiid. It Fryske Gea is actief op zoek naar eventuele mogelijkheden voor een nieuw bezoekerscentrum.

In 2022 is de boekwinst op de verkoop van het voormalig bezoekerscentrum in Earnewald toegevoegd aan de bestemmingsreserve gebouwen om een investeringsbeslissing mogelijk te maken.

Voor de periode 2023 tot en met 2028 is de SNL vergoeding vastgesteld. Vanwege een herziening van de standaardkostprijzen voor diverse natuurtypen die It Fryske Gea beheert en een inflatiecorrectie is een hoger jaarlijks bedrag beschikbaar voor het natuurbeheer

It Fryske Gea ontvangt jaarlijks baten uit de Loterij. De vereniging verwacht vanuit consistente gedragslijn en op basis van huidige informatie geen verandering in baten uit de loterij mede omdat de overeenkomst tussen de loterij en LandschappenNL in 2020 voor 5 jaar is verlengd. It Fryske Gea zal op basis van diverse factoren van invloed op de liquiditeit, besluiten of en voor welke gronden , projecten en of erfgoed doelstellingen deze liquiditeit kan worden aangewend.

2023 was een jaar van herstel op de wereldwijde effectenbeurzen It Fryske Gea verwacht dat het herstel zich voorzichtig voortzet in 2024. Momenteel is er geen uitbreiding van de beleggingsportefeuille voorzien. Er zal gekeken worden of zich nog kansen voordoen voor de aankoop van natuurterreinen die nauw aansluiten op onze huidige terreinen of passen in het door ons gevoerde beleid, mits er voldoende dekking beschikbaar is. It Fryske Gea verwacht dat instabiliteit van de markt door de oorlog in Oekraïne voorlopig nog aanblijft.

Verhoudingen financieel jaarverslag

Kostenpercentage wervingskosten	2023	begroting	2022
Som van de geworven baten	8.694	11.106	8.175
Wervingskosten	197	174	160
Kostenpercentage	2.3 %	1.6 %	2.0 %

Dit zijn de wervingskosten uitgedrukt in een percentage van de som van de geworven baten. De kosten van de ledenwerving worden toegerekend aan de kosten fondsenwerving voor het percentage dat de contributies deel uitmaken van de totale reguliere baten. Verder wordt een deel van de personeelskosten en overige organisatiekosten toegerekend op basis van tijd en middelen.

Bestedingspercentage baten	2023	begroting	2022
Totale baten	10.806	12.561	11.256
Totaal besteed aan de doelstelling	8.590	11.936	12.512
Bestedingspercentage	79%	95 %	111%

Dit zijn de totale bestedingen aan de doelstellingen uitgedrukt in een percentage van de totale baten. Het bestedingspercentage valt in 2023 lager uit dan 2022, dit wordt met name veroorzaakt door 2 grote grondaankopen in het verslagjaar 2022.

Bestedingspercentage lasten	2023	begroting	2022
Totale lasten	9.284	12.627	13.126
Totaal besteed aan de doelstelling	8.590	11.936	12.512
Bestedingspercentage	93 %	95 %	95 %

Percentage kosten beheer en administratie	2023	begroting	2022
Totale lasten	9.282	12.627	13.126
Kosten beheer en administratie	496	517	454
Percentage kosten beheer en administratie	5.3 %	4.1%	3.5 %

De vereniging stelt zich tot doel de kosten van beheer en administratie zo laag mogelijk te houden, met als bovengrens 10%.

Financiële positie

Solvabiliteit

	2023	2022	2021
Eigen vermogen / totaal vermogen	85%	85%	89%

De solvabiliteit van de vereniging is in lijn met voorgaand jaar.

Liquiditeit (quick ratio)

	2023	2022	2021
(Vlottende activa – voorraden + liquide middelen)/ Kort vreemd vermogen	6.2	8.8	6.1

De lagere waarde van deze ratio in 2023 ten opzichte van 2022 valt voornamelijk toe te schrijven aan de toename van de kortlopende schulden als gevolg van de aflossingsverplichting in 2022 op een deel van de door de vereniging afgesloten lening voor aankoop grond.

De jaarrekening beschrijft met name de financiële resultaten van It Fryske Gea. De resultaten op het gebied van natuurbescherming zijn beschreven in het jaarverslag en het inventarisatieverslag, die beide beschikbaar zijn via de website of op verzoek via kantoor.

Drs. H.J. de Vries
Directeur

(Alle hierna in dit verslag vermelde bedragen zijn een veelvoud van 1.000,-- euro. Hierdoor zijn mogelijk enkele afrondingsverschillen ontstaan. De vergelijkende cijfers zijn, waar nodig, aangepast aan de opstelling van 2023.)

Begroting Staat van baten en lasten 2024

(Bedragen * 1.000 euro's)

Baten

Baten van particulieren	1.331
Baten van bedrijven	5
Baten van loterijorganisaties	938
Baten van subsidies en overheden	9.684

Som van de geworven baten 11.958

Baten als tegenprestatie voor de levering van producten/diensten	1.457
Overige baten	164

Som van de baten 13.579
=====

Lasten

Besteed aan de doelstellingen:

- Beheren en verwerven natuurterreinen		
Beheer	5.716	
Verwerving en projecten	<u>4.306</u>	
		10.022

- Erfgoed		
Structurele kosten	<u>205</u>	
		205

- Publiek, overheid en natuur voorlichting educatie en belangenbehartiging		
Structurele kosten	2.430	
Projectmatige kosten	<u>50</u>	
		2.480

- Verenigingszaken		
Structurele kosten	<u>189</u>	
		189

12.896

Wervingskosten 179

Kosten beheer en administratie 557

Som van de lasten 13.632

Saldo voor financiële baten en lasten - 53

Saldo financiële baten en lasten 73

Saldo van baten en lasten 20
=====

Resultaat 20

Besluit goedkeuring jaarrekening door de Raad van Toezicht van vereniging It Fryske Gea te Olterterp.

In artikel 21 lid 4 van de statuten van vereniging It Fryske Gea is het volgende opgenomen:

Aan de goedkeuring van de Raad van Toezicht zijn onderworpen de besluiten van het Bestuur omtrent de begroting en de jaarrekening.

Hierbij besluit de Raad van Toezicht, dat het jaarverslag en de jaarrekening van het jaar 2023, gedagtekend 16 mei 2023 zijn goedgekeurd.

Olterterp, 16 mei 2023

De Raad van Toezicht van vereniging It Fryske Gea
namens deze,

H. Wubs (voorzitter Raad van Toezicht)

Jaarrekening

Boekjaar 2023

(Bedragen * 1.000 euro's)

	<u>31 december 2023</u>	<u>31 december 2022</u>
ACTIVA		
<u>Vaste activa</u>		
<i>Materiële vaste activa</i>		
1. Onroerende zaken	3.046	3.134
2. Inventarissen	2.026	1.836
3. Veestapel	<u>17</u>	<u>16</u>
	5.089	4.986
<i>Financiële vaste activa</i>		
4. Deelnemingen	0	0
5. Effecten	3.511	3.193
6. Overige vorderingen	<u>46</u>	<u>75</u>
	3.557	3.267
<u>Vlottende activa</u>		
7. Voorraden	0	25
Projecten	0	0
8. Debiteuren	252	82
9. Diverse vorderingen	6.607	7.578
10. Liquide middelen	<u>6.922</u>	<u>4.362</u>
	13.781	12.048
	<u>22.427</u>	<u>20.301</u>

(Bedragen * 1.000 euro's)

	<u>31 december 2023</u>	<u>31 december 2022</u>
PASSIVA		
11. <i>Reserves en fondsen</i>		
Continuïteitsreserve	8.366	7.792
Bestemmingsreserves	<u>9.764</u>	<u>8.537</u>
	18.130	16.329
Bestemmingsfondsen	<u>994</u>	<u>991</u>
	19.124	17.320
12. <i>Voorzieningen</i>		
Jubileumvoorziening	50	47
13. <i>Langlopende schulden</i>		
Schulden aan banken	1.017	1.525
Overige schulden	<u>20</u>	<u>40</u>
	1.037	1.565
14. <i>Kortlopende schulden</i>		
Projecten	109	150
Crediteuren	587	341
Overige schulden	<u>1.520</u>	<u>878</u>
	2.216	1.369
	<u>22.427</u>	<u>20.301</u>

(Bedragen * 1.000 euro's)

	Resultaat 2023	Begroot 2023	Resultaat 2022
Baten			
Baten van particulieren	1.026	1.982	1.170
Baten van bedrijven	12	5	-2
Baten van loterijorganisaties	938	973	938
Baten van subsidies van overheden	6.717	8.146	6.069
Som van de geworven baten	<u>8.694</u>	<u>11.106</u>	<u>8.175</u>
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten/diensten	1.450	1.277	1.529
Overige baten	662	178	1.552
Som van de baten	<u><u>10.806</u></u>	<u><u>12.561</u></u>	<u><u>11.256</u></u>
Lasten			
<u>Besteed aan de doelstellingen:</u>			
- Beheren en verwerven natuurterreinen			
Beheer	5.448	5.512	5.358
Verwerving en projecten	<u>520</u>	<u>3.815</u>	<u>4.613</u>
	5.969	9.327	9.971
- Publiek, overheid en natuur voorlichting, educatie en belangenbehartiging			
Structurele kosten	2.345	2.362	2.215
Projectmatige kosten	<u>66</u>	<u>50</u>	<u>149</u>
	2.411	2.412	2.364
- Verenigingszaken			
Structurele kosten	210	197	177
Projectmatige kosten	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>
	210	197	177
	<u>8.590</u>	<u>11.936</u>	<u>12.512</u>
Wervingskosten	197	174	160
Kosten beheer en administratie	496	517	454
Som van de lasten	<u>9.282</u>	<u>12.627</u>	<u>13.126</u>
Saldo voor financiële baten en lasten	<u>1.524</u>	<u>-66</u>	<u>-1.871</u>
Saldo financiële baten en lasten	280	-57	-539
Saldo van baten en lasten	<u><u>1.804</u></u>	<u><u>-123</u></u>	<u><u>-2.410</u></u>
Resultaat	<u><u>1.804</u></u>	<u><u>-123</u></u>	<u><u>-2.410</u></u>

(Bedragen * 1.000 euro's)

	Resultaat 2023	Resultaat 2022
Bestemming saldo van baten en lasten:		
Toevoeging/onttrekking aan:		
Bestemmingsreserve gebouwen	120	1.306
Bestemmingsreserve activa bedrijfsvoering	102	-718
Bestemmingsreserve activa doelstelling	-24	3
Bestemmingsreserve waardeverschil beleggingen	143	-295
Bestemmingsreserve aankopen grond	887	-2.448
Bestemmingsfonds redt de weidevogels	2	6
Bestemmingsfonds Terp fan de Takomst	-	28
Continuïteitsreserves	574	-293
Saldo baten en lasten	<u>1.804</u>	<u>-2.410</u>

(Bedragen * 1.000 euro's)

	<u>2023</u>	<u>2022</u>
Kasstroom uit operationele activiteiten		
Resultaat	1.804	-2.410
<i>Aanpassingen voor:</i>		
Afschrijvingen (en overige waarde veranderingen)	534	547
Mutatie voorzieningen	3	-5
<i>Veranderingen in werkkapitaal</i>		
Mutatie operationele vorderingen	801	1
Mutatie voorraden	25	-3
Mutatie projecten	-41	42
Mutatie effecten	316	-468
Mutatie operationele schulden	<u>500</u>	<u>-319</u>
	1.601	-747
Kasstroom uit operatonele activiteiten	<u>3.942</u>	<u>-2.614</u>
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		
Investerings in materiële vaste activa	-686	-607
Desinvestering materiële vaste activa	122	798
Mutatie financiële vaste activa	<u>-289</u>	<u>438</u>
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	-854	629
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		
Mutatie langlopende schulden	-358	1.955
Aflossingen van langlopende schulden	<u>-170</u>	<u>-600</u>
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	-528	1.355
Mutatie geldmiddelen	<u><u>2.560</u></u>	<u><u>-630</u></u>
Toelichting op de geldmiddelen		
Stand per 1 januari	4.362	4.992
Mutatie	<u>2.560</u>	<u>-630</u>
Stand per 31 december	<u><u>6.922</u></u>	<u><u>4.362</u></u>

Toelichting op de balans en staat van baten en lasten

Algemeen

De activiteiten van It Fryske Gea bestaan voornamelijk uit natuurbeheer, alsmede het beheren van onroerende zaken. It Fryske Gea is enig aandeelhouder van Noorderleegsbuitenveld B.V.. Gezien het geringe belang in de jaarrekening van It Fryske Gea is afgezien van consolidatie op basis van art. 2:407 BW.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van voorgaand jaar. De vergelijkende cijfers over 2022 zijn waar nodig aangepast aan de opstelling van de cijfers van 2023. Vermogen en resultaat zijn hierdoor niet gewijzigd. Alle bedragen zijn een veelvoud van 1.000 euro.

Verbonden partijen

Als verbonden partijen worden aangemerkt alle rechtspersonen waarover overheersende zeggenschap, gezamenlijke zeggenschap of invloed van betekenis kan worden uitgeoefend. Ook rechtspersonen die overwegende zeggenschap kunnen uitoefenen worden aangemerkt als verbonden partij. Ook de statutaire directieleden, Bestuur, leden RvT en andere sleutelfunctionarissen in het management van It Fryske Gea en nauwe verwanten zijn verbonden partijen.

Transacties van betekenis met verbonden partijen worden toegelicht voor zover deze niet onder normale marktvoorwaarden zijn aangegaan. Hiervan wordt toegelicht de aard en de omvang van de transactie en andere informatie die nodig is voor het verschaffen van inzicht.

Toelichting op het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen. Transacties waarbij geen instroom of uitstroom van kasmiddelen plaatsvindt, waaronder financiële leasing, zijn niet in het kasstroomoverzicht opgenomen. De waarde van de gerelateerde activa en leaseverplichting zijn in de toelichting van balansposten verantwoord.

De kasstromen uit hoofde van de financiering zijn gesplitst in kasstromen met betrekking tot de mutaties in de lening (opgenomen onder financieringsactiviteiten) en betaalde interest (opgenomen onder operationele activiteiten). De investeringen in materiële vaste activa worden opgenomen onder aftrek van de onder overige schulden voorkomende verplichtingen.

Schattingen

Om de grondslagen en regels voor het opstellen van de staat van baten en lasten te kunnen toepassen, is het nodig dat de directie van It Fryske Gea zich over verschillende zaken een oordeel vormt, en dat de directie schattingen maakt die essentieel kunnen zijn voor de in de staat van baten en lasten opgenomen bedragen.

Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Algemeen

Dit verslag is opgesteld in overeenstemming met de richtlijn voor fondswervende instellingen zoals die door de Raad voor de Jaarverslaggeving is gepubliceerd (RJ650).

Activa en verplichtingen worden in het algemeen gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs of de actuele waarde. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs. In de balans zijn referenties opgenomen. Met deze referenties wordt verwezen naar de toelichting.

De in de onderhavige jaarrekening gehanteerde grondslagen van waardering en resultaatbepaling zijn gebaseerd op de veronderstelling van continuïteit van de vereniging.

Onroerende zaken

Met ingang van 1996 worden de natuur- en agrarische terreinen pro memorie gewaardeerd. Reden hiervoor is, dat nagenoeg alle terreinen worden verworven met als statutaire doelstelling ze als natuurterreinen te beheren en te behouden. Tot 2012 zijn nagenoeg alle terreinen verworven met volledige overheidssubsidie met een terugbetalingsverplichting bij eventuele verplichte verkoop (voor algemeen maatschappelijk belang). Na decentralisatie van het natuurbeleid naar de provincies, worden de terreinen binnen NNN met een kwalitatieve verplichting om deze als natuurterrein in stand te houden, waarbij eventuele afwaardering via de SKNL-subsidie door de provincies wordt vergoed. In het huidig boekjaar is natuurgrond aangekocht en zijn deze aankopen ten laste van het resultaat gebracht, conform de regel uit RJ 650.201.

De gebouwen en opstallen worden gewaardeerd tegen de historische kostprijs, verminderd met de cumulatieve afschrijvingen. Er wordt lineair afgeschreven op basis van de gebruikelijke te verwachten economische levensduur. It Fryske Gea verwerkt groot onderhoud als afzonderlijke component en schrijft dit af vanaf het moment van aankoop. Voor activa die tot en met 31 december 2018 zijn aangeschaft, wordt dit pas gedaan vanaf het moment dat groot onderhoud wordt gepleegd. In beide gevallen wordt op het moment dat groot onderhoud wordt gepleegd de eventuele resterende boekwaarde van de vervangen component ineens ten laste van de staat van baten en lasten gebracht.

Er wordt rekening gehouden met de bijzondere waardeverminderingen die op balansdatum worden verwacht. Indien voor de vaststelling of voor een materieel vast actief sprake is van een bijzondere waardevermindering wordt verwezen naar bijzondere waardeverminderingen vaste activa.

Inventarissen

De inventarissen in de terreinen en op kantoor worden gewaardeerd tegen de historische kostprijs verminderd met de cumulatieve afschrijvingen. Er wordt lineair afgeschreven op basis van de gebruikelijke te verwachten economische levensduur. Er wordt rekening gehouden met de bijzondere waardeverminderingen die op balansdatum worden verwacht. Indien voor de vaststelling of voor een materieel vast actief sprake is van een bijzondere waardevermindering wordt verwezen naar bijzondere waardeverminderingen vaste activa.

It Fryske Gea maakt gebruik van uitzonderingsregel RJ 650.291. Daarin staat: Er kunnen zich omstandigheden voordoen waarbij het verantwoord kan zijn een investering ineens ten laste van de staat van baten en lasten te boeken. Deze omstandigheden kunnen zich voordien indien een fondsenwervende organisatie in het kader van de doelstelling een actief verwerft waarvan de toekomstige exploitatie negatief is en de organisatie het beleid heeft dit actief nooit te vervreemden. Een voorbeeld is een fondsenwervende natuurbeheerorganisatie die in het kader van haar doelstelling natuurgebieden aanschaf (eventueel met behulp van subsidie) met het doel deze zelf te beheren. De natuurbeheerorganisatie heeft het beleid deze natuurgebieden niet te vervreemden en de toekomstige exploitatie van deze gebieden is negatief.

Vaste bedrijfsmiddelen in uitvoering en vooruitbetaling op materiële vaste activa

De vaste bedrijfsmiddelen in uitvoering en vooruitbetaling op materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen de historische kostprijs.

Veestapel

De veestapel wordt bij eerste verwerking gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs. Vervolgens worden deze gewaardeerd tegen actuele waarde (opbrengstwaarde). Waardeveranderingen worden rechtstreeks in de staat van baten en lasten verwerkt.

Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa

It Fryske Gea beoordeelt op iedere balansdatum of er aanwijzingen zijn dat een vast actief een bijzondere waardevermindering onderhevig kan zijn. Indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief vastgesteld. Indien het niet mogelijk is de realiseerbare waarde voor het individuele actief te bepalen, wordt de realiseerbare waarde bepaald van de kasstroomgenererende eenheid waartoe het actief behoort. Van een bijzondere waardevermindering is sprake als de boekwaarde van een actief hoger is dan de realiseerbare waarde; de realiseerbare waarde is de hoogste van de opbrengstwaarde en de bedrijfswaarde. Een bijzonder waardeverminderingverlies wordt direct als last verwerkt in de staat van baten en lasten onder gelijktijdige verlaging van de boekwaarde van het betreffende actief.

De opbrengstwaarde wordt in eerste instantie ontleend aan een bindende verkoopovereenkomst; als die er niet is, wordt de opbrengstwaarde bepaald met behulp van de actieve markt waarbij normaliter de gangbare biedprijs geldt als marktprijs. De in aftrek te brengen kosten bij het bepalen van de opbrengstwaarde zijn gebaseerd op de geschatte kosten die rechtstreeks kunnen worden toegerekend aan de verkoop en nodig zijn om de verkoop te realiseren.

Voor de bepaling van de bedrijfswaarde wordt een inschatting gemaakt van de toekomstige netto kasstromen bij voortgezet gebruik van het actief/de kasstroomgenererende eenheid; vervolgens worden deze kasstromen contant gemaakt waarbij een disconteringsvoet wordt gehanteerd. De disconteringsvoet geeft geen risico's weer waarmee in de toekomstige kasstromen al rekening is gehouden.

Indien wordt vastgesteld dat een bijzondere waardevermindering die in het verleden verantwoord is, niet meer bestaat of is afgenomen, dan wordt de toegenomen boekwaarde van de desbetreffende activa niet hoger gesteld dan de boekwaarde die bepaald zou zijn indien geen bijzondere waardevermindering voor het actief zou zijn verantwoord.

Deelnemingen

Deelnemingen waarin invloed van betekenis kan worden uitgeoefend worden gewaardeerd volgens de vermogensmutatiemethode (nettovermogenswaarde). Wanneer 20% of meer van de stemrechten uitgebracht kan worden, wordt ervan uitgegaan dat er invloed van betekenis is.

De nettovermogenswaarde wordt berekend volgens de grondslagen die gelden voor deze onderneming; voor deelnemingen waarvan onvoldoende gegevens beschikbaar zijn voor aanpassing aan deze grondslagen, wordt uitgegaan van de waarderingsgrondslagen van de desbetreffende deelneming.

Indien de waardering van een deelneming volgens de nettovermogenswaarde negatief is wordt deze op nihil gewaardeerd. Indien en voor zover It Fryske Gea in deze situatie geheel of gedeeltelijk instaat voor de schulden van de deelneming, dan wel het stellige voornemen heeft de deelneming tot betaling van haar schulden in staat te stellen, wordt hiervoor een voorziening getroffen.

De eerste waardering van gekochte deelnemingen is gebaseerd op de reële waarde van de identificeerbare activa en passiva op het moment van acquisitie. Voor de vervolgwaardering worden grondslagen toegepast die gelden voor deze jaarrekening uitgaande van de waarden bij eerste waardering.

Indien sprake is van een bijzondere waardevermindering vindt waardering plaats tegen de realiseerbare waarde. De afwaardering vindt plaats te laste van de staat van baten en lasten. Voor de vaststelling of sprake is van een bijzondere waardevermindering wordt verwezen naar 'Bijzondere waardevermindering vaste activa'.

Effecten

Effecten worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Effecten die onderdeel zijn van de handelsportefeuille worden gewaardeerd tegen de reële waarde. Waardeveranderingen worden rechtstreeks in de staat van baten en lasten verwerkt. Transactiekosten bij aankoop van effecten en bij verkoop van effecten aan derden worden in de staat van baten en lasten verwerkt.

Voorraden

De voorraden grond- en hulpstoffen worden gewaardeerd op verkrijgingsprijzen onder toepassing van de FIFO-methode (first in, first out) of lagere opbrengstwaarde.

De verkrijgings- of vervaardigingsprijs bestaat uit alle kosten die samenhangen met de verkrijging of vervaardiging alsmede gemaakte kosten om de voorraden op hun huidige plaats en in hun huidige staat te brengen.

De opbrengstwaarde is de geschatte verkoopprijs onder aftrek van de direct toerekenbare verkoopkosten. Bij de bepaling van de opbrengstwaarde wordt rekening gehouden met de incourantheid van de voorraden.

Onderhanden projecten

De post onderhanden projecten in opdracht van derden bestaat uit het saldo van gerealiseerde projectkosten, toegerekende winst, en indien van toepassing verwerkte verliezen en reeds gedeclareerde termijnen. Onderhanden projecten worden afzonderlijk in de balans onder vlottende activa gepresenteerd. Indien het een creditstand vertoont wordt deze gepresenteerd onder kortlopende schulden.

Vorderingen

Vorderingen worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde van de tegenprestatie. Vorderingen worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Voorzieningen wegens oninbaarheid worden in mindering gebracht op de boekwaarde van de vordering.

Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit kas, banktegoeden en deposito's met een looptijd korter dan twaalf maanden. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Voorzieningen

Algemeen

Voorzieningen worden gevormd voor in rechte afdwingbare of feitelijke verplichtingen die op de balansdatum bestaan, waarbij het waarschijnlijk is dat een uitstroom van middelen noodzakelijk is en waarvan de omvang op betrouwbare wijze is te schatten.

De voorzieningen worden gewaardeerd tegen de beste schatting van de bedragen die noodzakelijk zijn om de verplichtingen per balansdatum af te wikkelen. De voorzieningen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde van de uitgaven die naar verwachting noodzakelijk zijn om de verplichtingen af te wikkelen, tenzij anders vermeld.

Overige voorzieningen

De overige voorzieningen worden opgenomen tegen nominale waarde van de voor de afwikkeling van de voorziening naar verwachting noodzakelijke uitgaven.

Jubileumvoorziening

De voorziening wordt opgenomen tegen contante waarde van de verwachte uitkeringen gedurende het dienstverband. Bij de berekening van de voorziening wordt onder mee rekening gehouden met de blijfkans. Bij het contant maken is de disconteringsvoet gehanteerd die door het rapport werkgroep discontovoet 2023 (rijksoverheid) is vastgesteld (2,25%).

Schulden

Schulden worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Transactiekosten die direct zijn toe te rekenen aan de verwerving van de schulden worden in de waardering bij eerste verwerking opgenomen. Schulden worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, zijnde het ontvangen bedrag rekening houdend met agio of disagio en onder aftrek van transactiekosten.

Grondslagen voor bepaling van het resultaat

Opbrengstverantwoording

Algemeen

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben. Baten worden verantwoord voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd en verliezen en risico's zodra zij voorzienbaar zijn. Nalatenschappen worden verantwoord in het jaar waarin de omvang met een redelijke mate van zekerheid kan worden vastgesteld. Projecten met daaraan verbonden subsidies, particuliere bijdragen en kosten worden in het resultaat verantwoord in het jaar waarin het project daadwerkelijk is afgerond. De eigen bijdrage welke gefinancierd wordt vanuit de Loterij wordt in het jaar van de subsidiebeschikking verantwoord. Op basis van de RJ221 dienen projectresultaten tussentijds (POC) te worden verantwoord indien deze betrouwbaar kunnen worden bepaald. Aangezien de projectopbrengsten gelijk zijn aan de projectkosten worden de opbrengsten en kosten van projecten pas verantwoord bij de afronding van het project.

Verkoop van goederen

Opbrengsten uit de verkoop van goederen worden verwerkt zodra alle belangrijke rechten en risico's met betrekking tot de eigendom van de goederen zijn overgedragen aan de koper.

Verkoop van diensten

Verantwoording van opbrengsten uit de levering van diensten geschiedt naar rato van de geleverde prestaties, gebaseerd op de verrichte diensten tot aan de balansdatum in verhouding tot de in totaal te verrichten diensten.

Verkoopkosten en algemene beheerkosten

Onder verkoopkosten en algemeen beheerskosten worden die kosten verstaan die ten laste van het jaar komen.

Afschrijvingen materiële vaste activa

Materiële vaste activa worden vanaf het moment van ingebruikneming afgeschreven over de verwachte toekomstige gebruiksduur van het actief. Over terreinen en vastgoedbeleggingen wordt niet afgeschreven. Indien een schattingswijziging plaatsvindt van de toekomstige gebruiksduur, dan worden de toekomstige afschrijvingen aangepast.

Boekwinsten en -verliezen uit de incidentele verkoop van materiële vaste activa zijn begrepen onder de overige opbrengsten.

Personeelsbeloningen

Lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van arbeidsvoorwaarden verwerkt in de staat van baten en lasten voor zover ze verschuldigd zijn aan werknemers.

Pensioenen

Het personeel is verzekerd bij een bedrijfstakpensioenfonds. Deze pensioenregeling zou kunnen worden aangemerkt als een toegezegd-pensioenregeling. Onder een toegezegd-pensioenregeling wordt verstaan een regeling waarbij aan werknemers een pensioen wordt toegezegd, waarvan de hoogte afhankelijk is van leeftijd, salaris en dienstjaren. Echter bij het in gebreke blijven van dit fonds bestaat geen directe verplichting tot het aanvullen van pensioenen anders dan een verhoging van premies.

Onder verwijzing naar bovenstaande wordt de pensioenregeling verantwoord als een toegezegde bijdrageregeling, te betalen premie wordt als last in de staat van baten en lasten verwerkt en de verschuldigde premies als verplichting op de balans opgenomen.

Overheidssubsidies

Exploitatiesubsidies worden als baten verantwoord in de staat van baten en lasten in het jaar waarin de gesubsidieerde kosten zijn gemaakt of opbrengsten zijn gederfd, of wanneer een gesubsidieerd exploitatietekort zicht heeft voorgedaan. De baten worden verantwoord als het waarschijnlijk is dat deze worden ontvangen. Subsidies inzake projecten worden verantwoord bij afronding c.q. oplevering van het project. Subsidies met betrekking tot investeringen in materiële vaste activa worden in mindering gebracht op het desbetreffende actief en als onderdeel van de afschrijvingen verwerkt in de staat van baten en lasten.

Rentebaten en rentelasten

Rentebaten en rentelasten worden tijdsevenredig verwerkt, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de betreffende activa en passiva. Bij de verwerking van de rentelasten wordt rekening gehouden met de verantwoorde transactiekosten op de ontvangen leningen die als onderdeel van de berekening van de effectieve rente worden meegenomen.

Financiële instrumenten en risicobeheersing

Kredietrisico

It Fryske Gea heeft geen significante concentraties van kredietrisico.

De liquide middelen staan uit bij banken die minimaal een A-rating hebben.

It Fryske Gea heeft vorderingen verstrekt aan maatschappijen waarin wordt deelgenomen. Bij deze partijen is geen historie van wanbetaling bekend.

Prijrisico

It Fryske Gea loopt risico's ten aanzien van de waardering van effecten, opgenomen onder vlottende activa. De vereniging beheerst het marktrisico door stratificatie aan te brengen in de portefeuille, en limieten te stellen.

Rente- en kasstroomrisico

It Fryske Gea loopt met name renterisico over de rentedragende langlopende vorderingen (onder financiële vaste activa) en rentedragende langlopende schulden (waaronder schulden aan kredietinstellingen).

Voor vorderingen en schulden met variabele renteaftspraken loopt It Fryske Gea risico ten aanzien van toekomstige kasstromen; met betrekking tot vastrentende vorderingen en schulden loopt It Fryske Gea risico's over de reële waarde als gevolg van wijzigingen in de marktrente.

Met betrekking tot de vorderingen worden geen financiële derivaten gecontracteerd ter afdekking van het renterisico.

Toelichting op de balans

(Bedragen * 1.000 euro's)

ACTIVA

Vaste activa

Materiële vaste activa

1. Onroerende zaken

	Gebouwen	Natuur- terreinen	Totaal
<u>Stand per 1 januari</u>			
Verkrijgingsprijs	3.638	2.039	5.676
Cumulatieve afschrijvingen	-1.951	-	-1.951
Waardevermindering	-	-591	-591
Boekwaarde per 1 januari	<u>1.686</u>	<u>1.448</u>	<u>3.134</u>
<u>Mutaties</u>			
Investeringsen en verwervingen	119	-	119
Hierop verkregen overheidssubsidies	-	-	-
In gebruik name vaste bedrijfsmiddelen in uitvoering	-	-	-
Desinvesteringen	-429	-	-429
Waardevermindering	-	-	-
Afschrijvingen	-159	-	-159
Afschrijvingen desinvesteringen	<u>380</u>	<u>-</u>	<u>380</u>
	-88	-	-88
<u>Stand per 31 december</u>			
Verkrijgingsprijs	3.328	2.039	5.367
Cumulatieve afschrijvingen	-1.730	-	-1.730
Waardevermindering	-	-591	-591
Boekwaarde per 31 december	<u>1.598</u>	<u>1.448</u>	<u>3.046</u>

In 2016 is een strategische investering in terreinen gedaan met als doel dit terrein te ruilen voor aangrenzende percelen natuurterrein, een verwantwoorde eigen bijdrage betreft dan ook voornamelijk reedse geruilde percelen voor natuurgrond. Omdat het hier een ruil met meerdere partijen betreft zijn nog niet afgeronde ruilingen niet verwerkt in het resultaat. De waardevermindering heeft betrekking op het natuurterrein, wat is afgewaardeerd naar de lagere taxatiewaarde.

Conform RJ650.201 worden natuurgebieden die in het kader van de doelstelling worden aangeschaft met het doel deze zelf te beheren, waarvan het beleid is om deze natuurgebieden niet te vervreemden en waarvan de toekomstige exploitatie negatief is in eens ten laste van het resultaat verantwoord.

Het aantal hectares natuurterrein in beheer op 31 december 2023 is 20.966 (was ultimo 2022 20.957 hectare). Hiervan is in eigendom 9.175 hectare (was ultimo 2022 9.165 hectare). De verzekerde waarde van de gebouwen is 22,4 miljoen euro (was ultimo 31 december 2022 20,4 miljoen euro). Stijging van de verzekerde waarde is het gevolg van herwaardering en indexatie.

De gebouwen zijn nodig voor de bedrijfsvoering. Dit betreft onder andere het kantoor te Olterterp en de bedrijfsgebouwen.

De natuurterreinen zijn activa in het kader van de doelstelling.

Er worden afschrijvingspercentages gehanteerd van globaal 3 tot 10%. Daarbij wordt gelet op de duurzaamheid van het gebouw en of de verbouwingsinvesteringen.

2. Inventarissen

	Terrein	Kantoor	Automatisering	Inventaris BC	Totaal
<u>Stand per 1 januari</u>					
Verrijingsprijs	4.202	134	187	8	4.531
Cumulatieve afschrijvingen	-2.433	-111	-151	-1	-2.695
Boekwaarde per 1 januari	1.769	23	35	7	1.836
<u>Mutaties</u>					
Investeringen	577	2	5	-	584
Vaste bedrijfsmiddelen in uitvoering	-	-	-	-	-
Desinvesteringen	-181	-1	-	-	-182
Afschrijvingen	-304	-2	-14	-1	-322
Afschrijvingen desinvesteringen	109	-	-	-	109
	201	-1	-9	-1	189
<u>Stand per 31 december</u>					
Verrijingsprijs	4.598	135	191	8	4.932
Cumulatieve afschrijvingen	-2.628	-113	-165	-2	-2.906
Boekwaarde per 31 december	1.970	22	25	6	2.026

De inventaris terreinen bevat onder andere landbouw- en bosbouwwerktuigen, tractoren en boten. Deze inventaris wordt nagenoeg geheel direct aangewend ten behoeve van de doelstelling (activa doelstelling). De kantoorinventaris en inventaris automatisering zijn nodig voor de bedrijfsvoering.

De afschrijvingspercentages variëren van 5 tot 25% afhankelijk van de geschatte economische levensduur van de inventaris.

3. Veestapel

	District Noard	District Súd	Totaal aantal	Bedrag
Hooglanders	-	-	-	-
Schape	-	193	193	9
Paarden	69	36	105	8
Nederlandse landgeiten	-	15	15	-
Balans per 31 december				17

De veestapel wordt aangehouden voor begrazing ten behoeve van het bevorderen van flora en/of fauna in bepaalde gebieden en is dienstig aan de doelstelling.

Financiële vaste activa

Alle vorderingen die in de financiële vaste activa zijn opgenomen hebben een resterende looptijd langer dan een jaar.

4. Deelnemingen

Balans per 1 januari	-
Aandeel in resultaat deelneming	-
Balans per 31 december	-

Het Noorderleegsbuitenveld B.V. te Olterterp

Dit betreft een 100% deelneming in Noorderleegsbuitenveld B.V.. De negatieve waarde van de deelneming à 4.316 euro is in mindering gebracht op de vordering die It Fryske Gea heeft op het Noorderleegsbuitenveld B.V..

5. Effecten

De effecten zijn verkregen met voornamelijk liquiditeit uit erfenissen. De opbrengsten van de beleggingen worden gezien als incidenteel gezien het onvoorspelbare karakter van deze opbrengsten. Deze incidentele baten dienen ter ondersteuning van het resultaat van de structurele baten en lasten van de vereniging, nu en in de toekomst. De effecten staan ter vrije beschikking van de rechtspersoon.

Ultimo 2023 is de samenstelling van de portefeuille: 27% aandelen en 73% vastrentende waarden. De effecten zijn alle beursgenoteerd en gewaardeerd op basis van de koersen per 31 december.

De som van de ongerealiseerde herwaarderingen bedraagt 143 duizend euro positief, hiervoor wordt in het eigen vermogen een reserve waardeverschil beleggingen aangehouden.

<i>Portefeuille Vereniging It Fryske Gea</i>	1 januari	aankopen/ verkopen	ongerealiseerd resultaat	31 december
Aandelen	823	-13	147	957
Obligaties	2.370	15	169	2.554
Totaal	3.193	2	316	3.511

6. Overige vorderingen

Boekwaarde per 1 januari	75
Bij: rente	2
Af: aflossing	-30
Boekwaarde per 31 december	46

Onder de overige vorderingen is een lening aan Landschapsbeheer Friesland verstrekt voor een bedrag van 92 duizend euro. De rentevergoeding bedraagt 2%. Aflossing bedraagt € 15.000 per jaar.

Er zijn geen zekerheden gesteld.

Plottende activa

7. Voorraden

De voorraden bestaan grotendeels uit voorlichtings- en promotiemateriaal als folders en boekjes. Door de verkoop van het Bezoekerscentrum is deze voorraad afgewaardeerd naar nihil.

8. Debiteuren

	31-12-2023	31-12-2022
Debiteuren	263	90
Voorziening dubieuze debiteuren	-11	-8
Totaal	<u>252</u>	<u>82</u>

De voorziening dubieuze debiteuren is vastgesteld op basis van inventarisatie van de openstaande vorderingen op debiteuren per 31 december.

9. Overige vorderingen

	31-12-2023	31-12-2022
Te verrekenen subsidie Provincie verwervingen	65	65
Te verrekenen subsidie Programma Beheer en SKNL	5.453	4.635
Te ontvangen subsidie SKNL	580	2.114
Te ontvangen subsidie PBCF	-	100
Vooruitontvangen ledengelden	5	5
Vooruitbetaalde kosten	290	69
Te ontvangen erfenissen en legaten	53	383
Te ontvangen opbrengsten terreinen	67	75
Vordering op deelneming	12	12
Te ontvangen rente	67	-
Overige vorderingen	15	120
Totaal	<u>6.607</u>	<u>7.578</u>

Van erfenissen en legaten is de looptijd onbekend en moeilijk in te schatten. Alle overige vorderingen hebben een looptijd korter dan een jaar.

10. Liquide middelen

	31-12-2023	31-12-2022
Kas/PayPal/Buckaroo	5	7
Rabobank	749	387
Rabobank Jeugdkampen	15	42
Rabobank BedrijfsBonusRekening	5.000	3.841
Rabobank Spaarrekening	1.049	-
Rabobank Ledengelden	51	14
ING	20	12
Triodos/ABN AMRO	34	59
	<u>6.922</u>	<u>4.362</u>

Er wordt gestreefd naar een laag rekening-courantsaldo en een zo hoog mogelijk saldo op de spaarrekening. Gezien het hoge liquiditeitssaldo van de laatste jaren is gewerkt aan het opstellen van een treasury statuut. In 2014 is hier nader vorm aan gegeven, in 2023 is het statuut getoetst op actualiteit, deze toetsing op actualiteit vindt jaarlijk plaats. De aanwezige liquide middelen staan ter vrije beschikking van It Fryske Gea. Om geen rente inkomsten mis te lopen is een extra spaarrekening toegevoegd in verband met een gemaximeerd rentegevend saldo per rekening.

Toelichting op de balans

(Bedragen * 1.000 euro's)

PASSIVA

11. Reserves en fondsen

Reserves

Continuïteitsreserve

Het resultaat van de structurele baten en lasten en het afbreukrisico daarin, heeft het Bestuur doen besluiten te streven naar een continuïteitsreserve van 8,9 miljoen euro. De achterliggende gedachte is, om met aangepaste activiteiten 3 tot 5 jaar te kunnen doorgaan met de instandhouding van de natuurterreinen.

Op basis van de GDN richtlijn Reserves Goede Doelen bedraagt de continuïteitsreserve maximaal 1,5 maal de jaarlijkse kosten van de werkorganisatie. De kosten van de werkorganisatie bedragen in 2023 8,6 miljoen euro. Dit zou uitkomen op een bedrag van ca 12,9 miljoen euro.

	31-12-2023	31-12-2022
Stand per 1 januari	7.792	8.086
Bestemming resultaat lopend boekjaar	574	-294
Stand per 31 december	8.366	7.792

Bestemmingreserves

De bestemmingsreserves worden in overleg met het bestuur goedgekeurd.

Reserve waardeverschil beleggingen

Bij deze reserve wordt de "niet gerealiseerde winst" op beleggingen verantwoord. Hierbij gaat het om het verschil tussen de marktwaarde en de verwervingsprijs. Jaarlijks wordt het per balansdatum niet gerealiseerde waardeverschil toegevoegd c.q. onttrokken. Indien de reserve ontoereikend is, worden de niet gerealiseerde verliezen als last in de staat van baten en lasten opgenomen.

In 2023 is de waarde van de beleggingen 143 duizend euro boven de verkrijgingsprijs.

	31-12-2023	31-12-2022
Stand per 1 januari	-	295
Bestemming resultaat lopend boekjaar	143	-295
Stand per 31 december	143	-

Bestemmingsreserve gebouwen

Deze reserve is bedoeld voor o.a. het opknappen en onderhoud van het kantoor in Olterterp, de 5 bedrijfslocaties, huize Rijsterbosch, It Slotsje, het pand Schotanuswei en de in eigendom zijnde 2 boerderijen. Er is een meerjarenonderhoudsplan voor deze gebouwen gemaakt. In deze 10 jaarsplanning ingaand in 2022 bedragen de onderhoudskosten ca. 2,1 miljoen euro. Door in het verslagjaar 210 duizend euro aan de reserve toe te voegen verwacht de vereniging voldoende middelen beschikbaar te hebben voor het onderhoud in de eerste jaren van het plan. Gedurende de looptijd van het plan kan de reserve naar verwachting geleidelijk op niveau gebracht worden. In 2022 is de boekwinst van de verkoop van het bezoekercentrum ca 1.240 miljoen euro toegevoegd aan bestemmingsreserve gebouwen ter reservering voor het nieuwe bezoekerscentrum.

	31-12-2023	31-12-2022
Stand per 1 januari	2.889	1.583
Bestemming resultaat lopend boekjaar	210	1.450
Onttrekkingen	-90	-144
Stand per 31 december	3.009	2.889

Bestemmingsreserve onderzoek en expertise

Voor projecten en beheer zijn soms op korte termijn onderzoeken door derden nodig, waarvoor binnen de begroting geen ruimte beschikbaar is.

	31-12-2023	31-12-2022
Stand per 1 januari	34	34
Ontrekkingen	-	-
Bestemming resultaat lopend boekjaar	-	-
Stand per 31 december	<u>34</u>	<u>34</u>

Bestemmingsreserve aankoop grond

Sinds 2004 wordt traditioneel natuurgebied niet meer door Rijk en Provincie gesubsidieerd. Dit betekent, dat die aankopen uit eigen middelen moeten worden bekostigd. Door de verkregen middelen uit de afwaarderingssubsidie toe te wijzen aan de reserve verwacht de vereniging o.a. initiatieven uit Natuer mei de mienskip te kunnen financieren.

	31-12-2023	31-12-2022
Stand per 1 januari	600	3.048
Onttrekking aankopen	-56	-3.733
Bestemming resultaat lopend boekjaar inclusief toevoeging vanuit de Loterij	943	1.285
Stand per 31 december	<u>1.487</u>	<u>600</u>

Reserve activa bedrijfsvoering

Alle gebouwen, vee en inventaris zijn benodigd voor de bedrijfsvoering/doelstelling.

	31-12-2023	31-12-2022
Stand per 1 januari	4.987	5.704
Mutatie onroerende zaken	-88	-692
Mutatie inventaris terreinen/kantoor	189	-29
Mutatie veestapel	1	5
	<u>102</u>	<u>-717</u>
Stand per 31 december	5.089	4.987

Reserve activa doelstelling

Vorraden in het kader van de doelstellingen per 31 december

Vorraden		0
Met eigen vermogen gefinancierd		<u>0</u>

	31-12-2023	31-12-2022
Stand per 1 januari	26	23
Mutatie voorraden	-24	3
Stand per 31 december	<u>2</u>	<u>26</u>

Bestemmingsfonds Mw. W. J. Heymeijer

In 2011 heeft de vereniging een erfenis ontvangen van Mw. W. J. Heymeijer. In het testament wordt aangegeven dat de middelen bedoeld zijn voor projecten in de Lendevallei en de Alde Feanen.

	31-12-2023	31-12-2022
Stand per 1 januari	905	905
Toevoeging	-	-
Stand per 31 december	<u>905</u>	<u>905</u>

Bestemmingsfonds Red de weidevogels

In 2018 heeft It Fryske Gea een verzoek gedaan aan haar leden voor een bijdrage om de aankoop van geschikte weidevogelgrond mogelijk te maken. It Fryske Gea wil graag grond aankopen en beheren, zodat de weidevogel zich weer thuis voelt in Fryslân. In 2019 is het grootste deel van deze bijdrages aangewend om grond voor de weidevogel in de Heanmar te kopen.

	31-12-2023	31-12-2022
Stand per 1 januari	59	53
Onttrekking aankoop	-	-
Toevoeging lopend boekjaar	2	6
Stand per 31 december	<u>61</u>	<u>59</u>

Bestemmingfonds Terp fan de Takomst

In 2022 zijn er opbrengsten verantwoord inzake ureninzet en voorbereiding opening van Terp fan de Takomst. De penvoerder van dit project is Vereniging Dorpsbelang Bije e.o. Na de opening is de Terp fan de Takomst overgedragen aan It Fryske Gea.

Het bedrag in deze bestemmingfonds wordt besteed aan toekomstig beheer en onderhoud aan de Terp fan de Takomst.

	31-12-2023	31-12-2022
Stand per 1 januari	28	-
Onttrekking aankoop	-	-
Toevoeging lopend boekjaar	-	28
Stand per 31 december	<u>28</u>	<u>28</u>

Reserves en fondsen totaal

	31-12-2023	31-12-2022
Continuïteitsreserve	8.366	7.792
Bestemmingsreserves	9.764	8.537
Bestemmingsfondsen	994	991
Stand per 31 december	<u>19.123</u>	<u>17.320</u>

Mutaties in de bestemmingsreserves vinden alleen plaats onder de beperkende voorwaarde dat deze goedgekeurd zijn door het Bestuur.

12. Jubileumvoorziening

De voorziening jubilea, die is gevormd voor de verwachte jubileumuitkeringen gedurende het dienstverband bedraagt ultimo boekjaar 2023 50 duizend euro (2022: 47 duizend euro).

13. Langlopende schulden

	31-12-2023	31-12-2022
<i>Schulden aan banken</i>	1.525	1.675
<i>Overige schulden</i>	40	60
	<u>1.565</u>	<u>1.735</u>

	<i>Schulden aan banken</i>	<i>Overige schulden</i>
Verloopoverzicht:		
Saldo per 1 januari 2023	1.675	60
Opname lening	-	-
Aflossing lening	-150	-20
Saldo per 31 december 2023	<u>1.525</u>	<u>40</u>

Waarvan:

looptijd < 1 jaar	508	20
looptijd > 1 en < 5 jaar	1.017	20
looptijd > 5 jaar	-	-

Aflossingsverplichtingen binnen 12 maanden na afloop van het boekjaar zoals hierboven toegelicht zijn opgenomen onder de schulden op korte termijn.

Schulden aan banken

Deze lening is in 2022 afgesloten voor aankopen van percelen in Warkumerwaard. Dit betreft een lening van 1.525 duizend euro. De looptijd van de lening is 60 maanden. De rente bedraagt IRS 5 jaar + 2,75%.

Er is sprake van een lineaire aflossing in gelijke termijnen, waarbij voor de eerste 24 maanden de aflossing van de lening wordt opgeschort.

Als zekerheid is er pandrecht gevestigd op aantal percelen op de Warkumerwaard ter waarde van 1,5 miljoen euro.

Overige schulden

Deze lening betreft een schenking van 100 duizend euro. Deze lening wordt jaarlijks kwijtgescholden voor een bedrag van 20 duizend euro. De looptijd van deze lening is van 26-05-2021 t/m 26-05-2025 en heeft een rentepercentage van 0%. Er is geen zekerheid gevestigd ten behoeve van deze lening.

14. Kortlopende schulden

Alle schulden hebben een looptijd korter dan 1 jaar.

	31-12-2023	31-12-2022
<i>Crediteuren</i>	<u>587</u>	<u>341</u>

Projecten

Naast de reguliere kerntaken worden veel projecten uitgevoerd met (grotendeels) als doel de inrichting van terreinen, onderzoeken, inventarisatie monitoring en publieksvoorzieningen. Op 31 december van het boekjaar is de financiële stand van zaken van de onderhanden projecten als volgt samen te vatten:

	31-12-2023	31-12-2022
<u>Toezeggingen:</u>		
Overheidsbijdragen	-3.729	-4.444
Bijdragen particuliere instellingen	-788	-932
Aangewende middelen de Loterij	-1.072	-1.756
Eigen bijdrage It Fryske Gea	-36	-
	<hr/>	<hr/>
	-5.625	-7.132
Lopende uitvoeringskosten	3.269	4.576
Beschikbaar binnen toezeggingen (credit)	<hr/>	<hr/>
	-2.355	-2.557
Toezeggingen (credit)	-5.625	-7.133
Nog te vorderen toezeggingen (debet)	2.246	2.407
	<hr/>	<hr/>
Ontvangen	-3.378	-4.726
Uitgegeven	-3.269	-4.576
Balans per 31 december (te vorderen gerealiseerde uitgaven)	<hr/>	<hr/>
	109	150

Uit bovenstaande opstelling blijkt, dat de toezeggingen 2,4 miljoen euro hoger zijn dan de tot nu toe gemaakte kosten. De verwachting is, dat we de projecten voor dit bedrag kunnen afronden. Van de toezeggingen is echter nog te vorderen 2,2 miljoen euro. Het werkelijk ontvangen bedrag is 3,4 miljoen euro. Per saldo is 109 duizend euro minder uitgegeven dan ontvangen, derhalve is dit bedrag onder de kortlopende schulden opgenomen.

Overzicht projecten		2023						
omschrijving	subsidies					gemaakte kosten lm 2023	saldo project Stand OHW	
	overheid	overig	NPL	Eigen bijdrage	totaal:			
P174-14 diverse Otterfonds	0	0	0	0	0	0	0	
P240-17 Koppelkansen Friese ijsmeer Algemeen	206.900	0	117.351	0	324.251	324.251	0	
P261-18 Herinrichtingsplan Huize Olterterp	0	17.096	69.938	0	87.034	66.147	-20.887	
P276-19 Schutsluisje en loopbrug Smalle Ee	0	98.030	4.546	0	102.576	2.727	-99.849	
P266-19 weidevogelmaatregelen Botmar	0	14.375	22.514	0	36.889	36.889	0	
P288-20 Wij & Wadvogel - Peazemerianen	509.911	50.000	23.750	0	583.661	519.781	-63.880	
P289-20 Wij & Wadvogel - Ferwert Bûtendijks	904.811	70.784	0	0	975.595	868.127	-107.468	
P292-20 POP 3 Fluessen en Morra	29.063	0	0	0	29.063	26.501	-2.562	
P271-19 Waddenfondsproject Sud le fase 3	0	0	15.000	0	15.000	0	-15.000	
P307-20 Botanische kleiakker	0	15.050	12.000	0	27.050	12.826	-14.224	
P314-21 Regeling versneld natuurherstel	0	0	0	0	0	0	0	
P314-21A Herstel Droge Heide DWF	107.416	0	0	0	107.416	74.171	-33.245	
P314-21B Herstel Veenmosrietland AF	541.388	0	0	0	541.388	151.532	-389.856	
P314-21C Herstel blauwgrasland AF	39.873	0	0	0	39.873	14.391	-25.482	
P316-21 Vervangen systeem CRS 2	0	0	59.936	0	59.936	59.936	0	
P279-19 Paviljoen Mirnserklif	0	53.894	39.514	0	93.408	93.408	0	
P315-21 Verhuurklaar maken Leijweg	0	0	291.155	0	291.155	291.155	0	
P313-21 Uitbreiding schaapskooi Bakkefean	0	0	50.000	0	50.000	31.580	-18.420	
P318-21 Aanpak weidevogel Mûntskerbuorsterpolders	0	50.000	0	0	50.000	47.559	-2.441	
P299-20 Takkenbank en beplanting Slottún	0	11.018	0	0	11.018	6.075	-4.944	
P322-21 Veeveiligheid Noard-Fryslân Bûtendijks	0	0	0	0	0	0	0	
P321-21 Nieuw BC It Fryske Gea Eernewoude	0	0	0	0	0	0	0	
P323-21 Otterraster Toutenburg / Grutte Wielen	0	65.576	0	0	65.576	39.162	-26.414	
P317-21F NNN Teroelstersypen	26.623	0	0	0	26.623	14.775	-11.847	
P306-20 Laad-/loswal/werkschip Makkumer Noardwaard	0	0	20.000	0	20.000	7.803	-12.197	
P317-21G NNN Houtfeart natuurvriendelijke oever	16.295	0	0	0	16.295	10.092	-6.203	
P329-22 Herstelplan park Jongemastate Fase 2	0	26.945	30.355	0	57.300	57.300	0	
P334-22 Broedeiland & Kijkscherm Noarderleech	0	16.750	-1.103	0	15.647	15.647	0	
P317-21C NNN Onderzoek/basenverzadiging en herstelmaatregelen	106.806	0	0	0	106.806	105.335	-1.471	
P317-21D NNN Bûtefjild en Lodde Hel, kwaliteitsonderzoek polderwater en optimalisatie waterhuishouding	101.504	0	0	0	101.504	78.196	-23.308	
P328-22 Weidevogels Kuperuspolder	0	34.000	320	0	34.320	34.320	0	
P338-22 Educatie projectopdracht Otter	0	15.753	0	0	15.753	6.437	-9.316	
P324-21 Herstel detailwaterhuishouding It Eilân-Oost	0	23.017	-989	0	22.028	22.028	0	
P325-21 Entree Rijsterbosk	0	0	100.000	0	100.000	0	-100.000	
P339-22 Opwaarderingsplan Huize Rysterbosk	0	0	25.734	0	25.734	25.734	0	
P340-22 Herbepbestemming Kathûs	5.000	0	1.126	0	6.126	1.126	-5.000	
P341-22 Opwaarderingsplan Jan Schotanuswei Oudemirdum	0	0	8.463	0	8.463	8.463	0	
P317-21B N2000 Grote Wielen onderzoek, kwaliteit Gelte Herne	114.950	0	0	0	114.950	68.442	-46.508	
P333-22 LNV stikstofmaatregelen Ameland	405.425	0	0	0	405.425	2.615	-402.811	
P342-22 Wandelroute Oost-Ameland	0	47.883	0	0	47.883	47.883	0	
P343-22 Project rietland Gaast	25.953	0	0	0	25.953	6.078	-19.875	
P335-22 Herstel ringlocaties Makkumer Súdwaard en Mokkebank	0	1.200	2.280	0	3.480	3.480	0	
P211-16 Bekhofschans	0	10.000	0	0	10.000	7.050	-2.951	
P346-22 Optimaliseren broedgebied weidevogels	0	55.370	0	0	55.370	0	-55.370	
P345-22 Duurzame investering kantoor Olterterp	0	0	9.929	0	9.929	9.929	0	
P348-23 QR-code route	0	8.400	0	0	8.400	3.804	-4.596	
P350-23 Herstelplan Jongemastate fase 3	0	61.466	75.000	0	136.466	9.654	-126.812	
P349-23 Opwaardering Arkje v/d Velde	0	0	0	6.481	6.481	6.481	0	
P352-23 Schotbalkstuw Kraanlannen	0	5.000	0	-705	4.296	4.296	0	
P353-23 Peilverhoging Warkumerwaard	0	18.558	0	0	18.558	6.395	-12.162	
P354-23 Vooronderzoek vernieuwbouw bedrijfsgebouw Ketlik	0	0	0	10.000	10.000	3.494	-6.506	
P355-23 Wij & Wadvogels fase II Eanjemurkolken & Dykse Hoarne	586.999	0	0	0	586.999	16.319	-570.680	
P351-23 Onderhoud Pettebosk	0	9.922	90.000	0	99.922	0	-99.922	
P358-23 Freuleleantsje	0	2.850	5.000	0	7.850	0	-7.850	
P359-23 Website (ontwikkeling)	0	0	0	20.098	20.098	20.098	0	
Bijdrage landen Katshûs							-4.975	
1991- Otterfonds							-270	
1992- Fonds loofbomen en struiken							-508	
1993- Fonds cultuurhistorie							-210	
Nog te boeken kosten projecten							519	
	3.728.916	782.937	1.071.816	35.874	5.619.543	3.269.486	-2.355.501	

Overige schulden

Vooruitontvangen gelden	119	75
Niet opgenomen vakantiedagen	211	154
Toegezegde bijdragen projecten derden	69	69
Te betalen vakantietoeslag	148	147
Te betalen loonheffing	87	81
Te betalen pensioen en zekerheid	89	85
Lening kortlopend	528	170
Te verrekenen omzetbelasting	24	49
Vooruitontvangen boekjaarsubsidie	200	-
Overige schulden	45	47
	<u>1.520</u>	<u>878</u>

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen**Voorwaardelijke verplichtingen**Terugbetalingsverplichting bij verkoop

Bij terreinen die tot 2012 zijn verworven met volledige overheidssubsidie, met als verplichting ze als natuurterreinen te beheren en te behouden, is bij eventuele verkoop sprake van een terugbetalingsverplichting aan de provincie Friesland. De terugbetalingsverplichting zal nooit hoger zijn dan opbrengst van de verkoop.

Meerjarige financiële verplichtingen*Huurverplichting*

Ter huisvesting van de medewerkers educatie (voorheen gevestigd in het bezoekerscentrum) wordt er een bedrijfsruimte gehuurd van Camping It Wiid Recreatie B.V..

De huurverplichting tot het einde van het contract bedraagt 11,2 duizend euro. De huurtermijnen < 1 jaar bedraagt 9,6 duizend euro en de huurverplichting van huurtermijnen > 1 jaar en < 5 jaar bedraagt 1,6 duizend euro.

Lopende procedures

Naar aanleiding van een klacht ingediend bij de Europese Commissie door enkele particuliere grondbezitters over de PNB regeling, welke klacht volgens de Europese Commissie later zou zijn 'opgevolgd' door de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters ('VGG'), oordeelde de Europese Commissie in een besluit d.d. 2 september 2015, dat de Staat de subsidieregeling weliswaar onterecht niet van tevoren heeft aangemeld bij de Commissie, maar keurde zij die regeling achteraf alsnog zonder verdere voorwaarden goed. Zowel de VGG als de natuurbeschermingsorganisaties hebben op verschillende gronden tegen dit besluit van de Europese Commissie beroep ingesteld. De VGG heeft beroep ingesteld, omdat zij van mening is dat de formele onderzoeksprocedure had moeten worden geopend. De natuurbeschermingsorganisaties hebben mede beroep aangetekend, omdat de natuurbeschermingsorganisaties onder andere in tegen stelling tot de Europese Commissie van mening zijn dat zij niet kwalificeren als 'onderneming', maar een organisatie die overheidsbeleid vormgeeft en uitvoert. Aldus is geen sprake is van staatssteun die tevoren had moeten worden aangemeld bij de Europese Commissie. Voorts is er naar het inzicht van de natuurbeschermingsorganisaties evenmin sprake geweest van een 'economisch voordeel', althans niet in de mate die de Europese Commissie lijkt aan te nemen en heeft de PNB regeling niet geleid tot een vervalsing van de mededinging en/of een beïnvloeding van het interstatelijk handelsverkeer, omdat het alleen gaat over Nederlandse natuur die de overheid tevoren had aangewezen en moest worden behouden of ontwikkeld.

Genomen maatregelen – In september 2020 is er een uitspraak geweest van het EU Hof van Justitie in Luxemburg. In dit arrest zijn de conclusies van het EU Gerecht uit 2018 in stand gelaten en is geoordeeld dat de Europese Commissie de PNB regeling middels een verkeerd onderzoeksprocedure heeft beoordeeld, en er zodoende een procedureel gebrek kleefde aan het eerdere besluit van de Europese Commissie uit 2015. Het gevolg van de arresten van het Gerecht en het EU Hof van Justitie is dat het besluit van de Europese Commissie van 2 september 2015 nietig is. De Europese Commissie zal de PNB regeling vermoedelijk aan een hernieuwde beoordeling onderwerpen en daarbij de formele procedure volgen. Natuurbeschermingsorganisaties wachten (de voortgang van) dit eventuele hernieuwde onderzoek af en zien de uitkomst ervan wederom met vertrouwen tegemoet. Tot op heden is de Europese Commissie het onderzoek niet geopend. Het is niet bekend of en zo ja wanneer het hernieuwde onderzoek zal beginnen.

In het kader van de PNB-regeling, gelijk de subsidieregelingen vóór de invoering van de PNB-regeling in 1993, werden de natuurbeschermingsorganisaties belast met de aankoop of verkrijging van gronden ten behoeve van de totstandbrenging van de Nederlandse Ecologische Hoofdstructuur (thans: Natuurnetwerk Nederland) met als uitdrukkelijk doel de verworven gronden planmatig te transformeren en daarmee ook financieel af te waarden tot natuurterrein, om deze eeuwigdurend als natuur te beheren en te behouden, alsmede gratis open te stellen voor het publiek. De waarde van deze terreinen is in beginsel nihil, omdat kwalitatief adequaat beheer van natuurterreinen per saldo geld kost. In die zin is er ook geen sprake van financiële bevoordeling of andersoortig begunstiging van de natuurbeschermingsorganisaties waardoor naar onze mening ook geen sprake is van staatssteun. Terugvordering van subsidies dan wel de rente daarover is naar onze mening thans ook niet aan de orde. Daarom is gelijk aan voorgaande jaren geen verplichting opgenomen in de jaarrekening. Voor de volledigheid zij opgemerkt dat mocht de Europese Commissie na herbeoordeling toch tot de conclusie komen dat sprake is van (on)verenigbare staatssteun, de Staat gedwongen kan zijn (een deel van) de ontvangen steun en/of de rente daarover terug te vorderen van de natuurbeschermingsorganisaties hetgeen materiële gevolgen kan hebben voor de financiële positie van de natuurbeschermingsorganisaties. Welk besluit de Europese Commissie zal nemen, zal eerst echter moeten worden afgewacht. We blijven ons verder graag richten op onze relatie en samenwerking met particuliere natuureigenaren, die It Fryske Gea van grote waarde vindt en met wie wij in grote mate belangen delen, ook ten aanzien van toekomstig natuurbeheer. De Terrein behorende Organisaties ('TBO's') en de VGG blijven in gesprek om te verkennen of er mogelijkheden zijn om de inmiddels langlopende zaak in der minne te beslechten. (Ook) bij een minnelijke regeling dient rekening te worden gehouden met materiële gevolgen voor de financiële positie van de natuurbeschermingsorganisaties.

Toelichting op de staat van baten en lasten

(Bedragen * 1.000 euro's)

Baten

Baten van particulieren	2023	<i>begroting</i>	2022
Contributies	714	650	675
Giften en bijdragen	61	35	27
Structurele bijdragen	776	685	702
Erfenissen en legaten	50	200	226
Bijdragen projecten particuliere organisaties	200	1.097	242
Incidentele bijdragen	251	1.297	468
Totaal baten van particulieren	1.026	1.982	1.170
Baten van bedrijven			
Sponsoring	0	5	0
Giften en bijdragen	12	0	-2
	12	5	-2
Baten van loterijorganisaties			
Bijdrage van de Nationaal Postcode Loterij	938	973	938

Bijdrage de Loterij

Sinds 1996 heeft de Landschappen NL vijf keer voor 5 jaar contracten afgesloten met de Nationale Postcode Loterij, waarbij de provinciale Landschappen als beneficant zijn benoemd. In 2021 is het zesde contract afgesloten voor de periode van 1 januari 2021 tot 31 december 2025. De gelden worden aangewend voor projecten, een niet subsidiabel deel aankoop natuurterreinen, incidentele voorkomende kosten en activiteiten als ledenwerving ter versterking van de organisatie. De bijdrage is uiteraard van groot belang voor de organisatie en de doelstellingen (zie de toelichting specificatie en verdeling kosten naar bestemming hierna, voor de aanwending van de Loterij-gelden).

Baten subsidies van overheden		<i>2023</i>	<i>begroting</i>	<i>2022</i>
Budgetovereenkomst Provincie	*	910	865	865
Subsidie toezicht NB-wet		155	157	155
Subsidie regeling SNL beheer		5.309	5.156	4.537
Subsidie monitoring Rijk		187	161	143
Subsidie bezoekerscentrum de Wiidpleats		40		48
Diverse subsidies		92	13	81
Subsidie overheid aankopen en projecten	**	23	1.794	240
Totaal baten van subsidies en overheden		6.717	8.146	6.069

Projecten worden in de staat van baten en lasten verantwoord in het jaar waarin de financiële afwikkeling volledig is afgerond. Op basis van de RJ221 dienen projectresultaten tussentijds (POC) te worden verantwoord indien deze betrouwbaar kunnen worden bepaald. Aangezien de projectopbrengsten gelijk zijn aan de projectkosten worden de opbrengsten en kosten van projecten pas verantwoord bij de afronding van het project.

De totale opbrengsten uit projecten en particulieren (200 duizend euro) en overheden (23 duizend euro) bedragen tezamen 223 duizend euro.

De ontvangen subsidie van projecten hebben een incidenteel karakter.

* In de budgetovereenkomst met de Provincie worden de volgende producten onderscheiden: Natuurbeheer, Landschap, Onderzoek, Recreatie, Educatie, Beleidsadvies en gebiedsontwikkeling Informatie en educatie, Beleidsadviering en overleg en Verenigingsactiviteiten. Afrekening hiervan gebeurt afzonderlijk naast de jaarrekening omdat de opstelling van cijfers op een paar punten verschilt.

** In de begroting is opgenomen dat een aantal grote projecten in 2023 zouden worden afgerond. Deze projecten lopen langer door en zijn dus niet afgerond in 2023, waardoor de realisatie afwijkt van de begroting.

Baten als tegenprestatie voor de levering van producten /diensten

	<i>2023</i>	<i>begroting</i>	<i>2022</i>
Huren, pachten en overige opbrengsten terreinbeheer	1.297	1.277	1.335
Baten bezoekerscentrum de Wiidpleats	153	178	194
Totaal baten als tegenprestatie voor de levering van producten/diensten	1.450	1.455	1.529

Overige baten

Inruil/verkoop materiële activa	25	-	1.208
Diversen	637	-	344
Totaal overige baten	662	-	1.552

Onder diversen is de afwaarderingssubsidie SNL van 580 duizend euro verantwoord (2022 215 duizend euro).

Saldo financiële baten en lasten	<i>2023</i>	<i>begroting</i>	<i>2022</i>
Intrest obligatiefondsen	14	-	25
Dividend aandelen	14	-	13
Gerealiseerde koersresultaat	-26	-	-42
Ongerealiseerd koersresultaat	316	-	-469
Rente banksaldi en leningen	-13	-	-40
Totaal financiële baten	305	-30	-513
Kosten beleggingen	-24	-27	-26
Netto resultaat	280	-57	-539

De stijging van de financiële baten ten opzichte van voorgaand jaar is voornamelijk toe te schrijven aan de resultaten op de beleggingen als gevolg van herstel van de aandelenmarkten in 2023. In de toelichting op de balans bij de post effecten wordt een beknopte toelichting gegeven over het beleggingsbeleid.

Specificatie en verdeling kosten naar bestemming

<i>(Bedragen * 1.000 euro's)</i>	Doelstelling		Wervings- kosten	Kosten beheer en administratie	Totaal 2023	Begroot 2023	Totaal 2022
	Beheren en verwerven van natuur- terreinen	Publiek, overheid en natuur- voorlichting educatie en belangen- behartiging	Verenigings- zaken				
Aankopen en verwervingen *	56	-	-	-	56	600	3.733
Pojecten doelstellingen *	465	66	-	-	531	3.264	1.029
Salarissen	1.995	1.170	161	129	369	4.071	3.580
Overige personeelskosten	387	41	5	4	12	222	292
Reiskosten	26	15	2	2	5	36	38
Bureaunkosten	385	125	19	37	58	547	580
Magazine en voorlichting	-	314	-	6	-	305	258
Natuurkwaliteit, cultuurhistorie en beleid	377	48	-	-	-	484	273
Bezoekcentrum Alde Feanen	-	423	-	-	-	393	458
Huisvesting	123	72	10	8	23	374	275
Verzekeringen	68	40	5	4	12	120	128
Belastingen	199	1	-	-	-	174	179
Kosten terreinen	1.439	41	-	-	-	1.530	1.757
Afschrijvingen	449	54	7	6	17	507	546
	<u>5.968</u>	<u>2.411</u>	<u>210</u>	<u>197</u>	<u>496</u>	<u>12.627</u>	<u>13.126</u>

* In de begroting is opgenomen dat een aantal grote projecten in 2023 zouden worden afgerond. Deze projecten lopen langer door en zijn dus niet afgerond in 2023, waardoor de realisatie afwijkt van de begroting.

Er zijn in 2023 minder percelen aangekocht dan begroot. Het aankopen van percelen is afhankelijk van beschikbaarheid van de geschikte natuurterreinen.

Toelichting op de specificatie en verdeling kosten naar bestemming

(Bedragen * 1.000 euro's)

Algemeen

De toerekening van kosten geschiedt op basis van besteding van tijd en middelen. De salariskosten van iedere medewerker wordt afzonderlijk toegekend aan de doelstellingen, wervingskosten en beheer en administratie. Deze toedeling van de salariskosten en die van de overige kosten worden ieder jaar opnieuw getoetst. Datzelfde gebeurt ook met de baten.

Verwerving natuurterreinen en projecten

In 2023 werden meerdere kleine hectare natuurterreinen verworven of in beheer genomen o.a. aankoop van natuurgrond bij de Schoapedobbe.

Vanuit de Loterij is een bedrag gereserveerd in de bestemmingsreserve voor grondaankopen voor de komende jaren.

De gelden van de Loterij worden ingezet voor projecten, verwerving van natuurterreinen en incidentele of tijdelijke kosten voor versterking van de organisatie. De middelen zijn als volgt besteed:

Beheren en verwerven natuurterreinen	Totaal kosten	Bijdragen overheid	Bijdragen particulier	De Loterij	Eigen middelen
Verwerving natuurterreinen	56	-	-	56	-0
Projecten beheer					
Inrichting terreinen	468	23	129	320	-6
Onderzoek en monitoring	-1	-	-	-	-
Aanpassing bedrijfsgebouwen	-20	-	-	-	-20
Aanpassing automatisering	17	-	-	-	17
Extra materieel en inventaris terreinen	-	-	-	-	-
Diversen versteking organisatie	2	-	-	-	2
	<u>465</u>	<u>24</u>	<u>129</u>	<u>320</u>	<u>-7</u>
Publiek, overheid en natuur					
Publieksvoorzieningen	-11	-	-	2	-13
Voorlichting en educatie	77	-	71	-	6
	<u>66</u>	<u>-</u>	<u>71</u>	<u>2</u>	<u>-6</u>
Verenigingzaken	-	-	-	-	-
Toegevoegd aan bestemmingsreserve aankoop grond	-	-	-	559	-
Specificatie salarissen					
		<i>2023</i>	<i>Begroting</i>	<i>2022</i>	
Bruto salarissen		3.087	3.161	2.947	
Werkgeverslasten		652	692	639	
Pensioenlasten		401	500	373	
Reiskosten woon-werk verkeer		98	77	74	
Uitkeringen i.v.m. ziekte		-190	-40	-102	
Doorbelaste kosten		-303	-146	-362	
Vrijval/toevoeging voorziening personele kosten		77	-	12	
Totaal		<u>3.823</u>	<u>4.244</u>	<u>3.581</u>	

Opmerkingen in het kader van de WNT (Wet Normering bezoldiging Topfunctionarissen)

Als topfunctionarissen worden beschouwd: Bestuur, Directie en leden Raad van Toezicht.

Leden van het Bestuur en Raad van Toezicht zijn vrijwilligers, hebben geen dienstverband en bezoldiging. Zij ontvangen alleen een reiskosten/onkosten vergoeding. De Raad van Toezicht (RvT) is het toezichthoudend orgaan.

WNT verantwoording It Fryske Gea

De WNT is van toepassing op It Fryske Gea. Het voor It Fryske Gea toepasselijke bezoldingsmaximum is in 2023 223.000 euro (algemeen bezoldigingsmaximum).

Bezoldiging topfunctionarissen

bedragen x € 1.000	Dr. H.J. de Vries	Dr. C. Bakker
Functiegegevens	Directeur	Adjunct - directeur
Aanvang en einde functievervulling in 2022	1/1-31/12	1/1-31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1	1
Dienstbetrekking?	ja	ja
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	111	89
Beloningen betaalbaar op termijn	23	15
<i>Subtotaal</i>	<i>134</i>	<i>105</i>
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	223	223
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	nvt	nvt
Bezoldiging	134	105
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	nvt	nvt
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	nvt	nvt
Gegevens 2021		
Aanvang en einde functievervulling in 2021	1/1-31/12	1/1-31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1	1
Dienstbetrekking	ja	ja
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	114	86
Beloningen betaalbaar op termijn	22	15
<i>Subtotaal</i>	<i>136</i>	<i>101</i>
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	216	216
Bezoldiging	136	101

Leidinggevend Bestuur

BESTUUR	FUNCTIE
Mw. J. Vlietstra	Voorzitter Bestuur 01/01-31/12
A. Kolhoff	Vice Voorzitter 01/01-31/12
Dhr. P.A.T. Jelsma RA	Penningmeester 01/01-31/12
Ing. H. Dommerholt	Secretaris 01/01-31/12
Mevr. J. van der Meer- Vlietstra	Lid Bestuur 01/01- 30/05
Mw. Drs. M. Ferwerda	Lid Bestuur 01/01-31/12
Ing. D. Mous	Lid Bestuur 01/01-31/12
Mw. M. de Wilde	Lid Bestuur 01/01-31/12

Toezichtoudende Functionarissen

RAAD VAN TOEZICHT	FUNCTIE
Ing. H. Wubs	Voorzitter RvTr 01/01-31/12
Y.G.L. Bouma RA RV	Lid Rvt 01/01-31/12
Mw. Drs. M. Skotnicki - Hoogland	Lid RvT 30/05-31/12

Bestuurders en toezichthouders met een vergoeding/beloning die op of onder de maximale vrijwilligersbijdrage van 1.900 euro vallen, worden beschouwd als onbezoldigd. Indien de vergoeding/beloning onbekend was maar de bestuurder/toezichthouder door de instelling als onbezoldigd werden aangegeven, is de vaste beloning op 0 euro gezet.

Naast de in de tabel vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met dienstbetrekking die in 2023 een bezoldiging boven het individuele WNT-maximum hebben ontvangen. Er zijn in 2023 geen ontslaguitkeringen betaald aan overige functionarissen die op grond van de WOPT of de WNT vermeld zijn of hadden moeten worden.

Het Bestuur komt enkele malen per jaar bijeen, daar het lastig is op basis hiervan te bepalen hoeveel fte dit betreft is deze PM opgenomen in de hiervoor gepresenteerde tabellen.

Toelichting bij het samenstellen van de WNT verantwoording

Bij de samenstelling van de in deze paragraaf opgenomen verantwoording uit hoofde van de WNT zijn de "Beleidsregels WNT 2023 bij inwerktrading van de Evaluatiewet WNT" inzake de toepassing van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector met ingang van 1 januari 2023 van toepassing. De door It Fryske Gea uitgekeerde salarissen en vergoedingen aan Bestuurders vallen binnen de WNT gestelde maxima.

Bezoldiging directie

Voor de arbeidsvoorwaarden van de directie is uit het Bestuur een commissie voor de arbeidsvoorwaarden van de directeur en adjunct-directeur samengesteld. Het salaris van de directeur en adjunct-directeur is vastgesteld na raadpleging van andere goede doelen organisaties in de sector. De functie van directeur en adjunct-directeur betreft een full-time functie. Er is geen 13e maand en er worden geen bonussen verstrekt. Zowel het dienstverband voor directeur als adjunct-directeur betreft een dienstverband voor onbepaalde tijd gedurende het gehele boekjaar.

Bij de bepaling van het bezoldigingsbeleid en de vaststelling van de beloning volgt It Fryske Gea de Regeling beloning directeuren van goede doelen ten behoeve van besturen en raden van toezicht (zie www.goededoelennederland.nl). De regeling geeft aan de hand van zwaartecriteria een maximumnorm voor het jaarinkomen. De weging van de situatie bij It Fryske Gea vond plaats door het Bestuur. Dit leidde tot een zogenaamde BSD score van 396 punten met een maximaal jaarinkomen van 120.741 eur (1FTE/12mnd) voor de directeur en een BSD score van 364 punten met een maximaal jaarinkomen van 108.255 euro (1FTE/12mnd) voor de adjunct-directeur.

Bezoldiging Directie en Bestuurders conform het model van Goede Doelen Nederland x € 1.000

Bezoldiging Directie: Format Goede Doelen Nederland inclusief sociale lasten

Naam	H.J. de Vries	C. Bakker
Functie	Directeur	Adjunct-directeur

Dienstverband

Aard (looptijd)	onbepaald	onbepaald
uren	37	37
parttime percentage	100	100
periode	1/1-31/12	1/1-31/12

Bezoldiging (EUR)

Jaarinkomen		
bruto loon/salaris	103	83
vakantiegeld	8	6
eindejaarsuitkering, 13e mnd	-	-
jubileumuitkering	-	-
Totaal	111	89
Belaste vergoedingen/bijtellingsen	-	-
Pensioenlasten (wg deel)	23	15
Pensioencompensatie	-	-
Overige beloningen op termijn	-	-
Uitkeringen beëindiging dienstverband	-	-
Totaal bezoldiging 2023	134	105
<i>Totaal bezoldiging 2022</i>	<i>136</i>	<i>102</i>

Toelichting bij de verantwoording conform Goede Doelen Nederland:

Het jaarinkomen van de directeur blijft binnen het maximum van 120.741 euro (volgens de regeling beloning directeuren van goede doelen (basis BSD score)). Het jaarinkomen van de adjunct-directeur blijft binnen het maximum van 108.255 euro (de regeling beloning directeuren van goede doelen (basis BSD score)).

Ook het jaarinkomen, belaste vergoedingen/bijtellingsen en pensioenlasten en overige beloningen op termijn samen, blijven binnen het in de regeling opgenomen maximum van 223.000 euro per jaar.

Voor een toelichting op het beleid en de uitgangspunten voor de directiebezoldiging verwijzen wij naar hoofdstuk bezoldiging directie in het jaarverslag.

Specificatie bureaunkosten	<i>2023</i>	<i>Begroting</i>	<i>2022</i>
Deelname De Landschappen	77	65	70
Deelnames derden	80	83	97
Kosten fondsenverwerving	17	10	10
Accountantskosten	57	60	53
Juridische advisering	50	41	43
Contributies en abonnementen	11	16	11
Bankkosten	10	12	16
Mobiele telefoonnet	43	36	37
Kosten automatisering	170	163	136
Telefoon	1	1	1
Kantoorbenodigdheden	16	11	7
Drukwerk, folders en mailing	1	2	-
Porto	18	25	25
Kopieerkosten	4	6	4
Afschrijving kantoorinventaris en automatisering	18	17	19
Diverse bureaunkosten	69	34	37
Totaal	642	582	566

Accountantshonoraria

In het boekjaar zijn de volgende bedragen aan accountantshonoraria ten laste van het resultaat gebracht:

	<i>2023</i>	<i>2022</i>
Controle van de jaarrekening	56	52
Andere controlewerkzaamheden	-	-
Fiscale advisering	-	-
Andere niet controlediensten	-	-
	56	52

Bovenstaande honoraria betreffen de werkzaamheden die bij It Fryske Gea zijn uitgevoerd door Bentacera. bedoeld in artikel 1, lid 1 Wta (Wet toezicht accountantsorganisatie).

Deze honoraria hebben betrekking op het onderzoek van de jaarrekening over het boekjaar 2022 en 2023, ongeacht of de werkzaamheden reeds gedurende het boekjaar zijn verricht.

Bezoekerscentrum Alde Feanen De Wiidpleats	2023	Begroting	2022
<u>Baten</u>			
Subsidies	40	101	48
Baten vaste pacht en verhuur	3	-	4
Bezoekersgelden	2	4	4
Overige baten	148	115	186
	193	220	242
<u>Lasten</u>			
Personele kosten	173	172	172
Kosten gebouw	95	60	122
Afschrijving gebouw	-	-	39
Huur gebouw	5	10	-
Overige kosten	152	107	164
	425	349	497
Exploitatieresultaat BC	-231	-129	-255

Het structureel resultaat van het bezoekerscentrum bedraagt over 2023, 231 duizend euro negatief.

Specificatie huisvesting	2023	Begroting	2022
Gas, water en licht	60	110	65
Onderhoud gebouwen	90	210	144
Schoonmaak gebouwen	43	42	43
Overige kosten gebouwen	43	12	24
Afschrijving gebouwen	158	147	149
Totaal	394	521	425

Specificatie belastingen	2023	Begroting	2022
Waterschapslasten	125	113	111
Gemeentelijke belastingen	19	21	18
Ruilverkavelingsrente	11	9	11
Registratie- en toetsingskosten pachten	34	30	28
Diverse vaste lasten	11	1	11
Totaal	200	174	179

Specificatie kosten terreinen	<i>2023</i>	<i>Begroting</i>	<i>2022</i>
Gereedschappen en materialen	451	483	469
Werk derden	816	919	1.086
Beheer Slachtedyk	81	70	82
Bedrijfskleding	22	29	27
Drukbe grazing	65	45	34
Diverse terreinen	45	14	57
Afschrijving inventaris terreinen	357	340	343
Totaal	1.837	1.900	2.098

Specificatie wervingskosten	<i>2023</i>	<i>Begroting</i>	<i>2022</i>
Personele kosten	133	120	111
Reiskosten	2	1	1
Bureaunkosten	37	28	26
Kosten voorlichting en magazine	6	6	5
Kosten huisvesting en diversen	12	19	12
Afschrijvingen	6	-	5
Totaal	197	174	160

Kostenpercentage wervingskosten	<i>2023</i>	<i>Begroting</i>	<i>2022</i>
Som van de geworven baten	8.694	11.106	8.175
Wervingskosten	197	174	160
Kostenpercentage	2,3%	1,6%	2,0%

Dit zijn de wervingskosten uitgedrukt in een percentage van de som van de geworven baten.

De kosten van de ledenwerving worden toegerekend aan de kosten fondsenverwerving voor het percentage dat de contributies deel uitmaken van de totale reguliere baten. Verder wordt een deel van de personeelskosten en overige organisatiekosten toegerekend op basis van tijd en middelen.

Bestedingspercentage baten	<i>2023</i>	<i>Begroting</i>	<i>2022</i>
Totale baten	10.806	12.561	11.256
Totaal besteed aan de doelstelling	8.590	11.936	12.512
Bestedingspercentage	79%	95%	111%

Dit zijn de totale bestedingen aan de doelstellingen uitgedrukt in een percentage van de totale baten.

Bestedingspercentage lasten	<i>2023</i>	<i>Begroting</i>	<i>2022</i>
Totaal lasten	9.282	12.627	13.126
Totaal besteed aan de doelstelling	8.590	11.936	12.512
Bestedingspercentage	93%	95%	95%

Percentage kosten beheer en administratie	<i>2023</i>	<i>Begroting</i>	<i>2022</i>
Totale lasten	9.282	12.627	13.126
Kosten beheer en administratie	496	517	454
Percentage kosten beheer en administratie	5,3%	4,1%	3,5%

De vereniging stelt zich tot doel de kosten van beheer en administratie zo laag mogelijk te houden, met als bovengrens 10%.

Personeelsbestand

Gemiddeld aantal personeelsleden (fte):	<i>2023</i>	<i>Begroting</i>	<i>2022</i>
Kantoor	27	25	27
Beheer	36	35	36
Totaal	63	60	63

Er zijn geen werknemers buiten Nederland werkzaam.

Bestuur en Raad van Toezicht

Er vindt geen bezoldiging plaats aan de leden van het Bestuur en de Raad van Toezicht. Ook zijn aan hen geen leningen, voorschotten en garanties verstrekt. Aan leden van het Bestuur en Raad van Toezicht wordt de mogelijkheid geboden reiskosten te declareren voor het bezoeken van vergaderingen en bijeenkomsten. Er zijn in 2023 geen kosten vergoed.

Gebeurtenissen na balansdatum

Bestuurlijke en financiële betrokkenheid bij andere instellingen en organisaties

Het Noorderleegsbuitenveld B.V.

Sind 30 december 1996 is It Fryske Gea enig aandeelhouder van het Noorderleegsbuitenveld B.V.. De B.V. is overgenomen in het kader van aankoop van gronden in Noord Friesland Buitendijks. Dit Fryske Gea, als rechtspersoon, is directeur. De leden van het dagelijkse Bestuur vormen de Raad van Commissarissen. De deelname wordt in de balans verantwoord. Er vinden geen activiteiten meer plaats, behalve de verpachting van ca. 2 ha. grond. Bij de overname van aandelen is de verplichting aangegaan de B.V. niet te liquideren, voordat tenminste 8 kalenderjaren zijn verstreken na de aandelenoverdracht, deze termijn is inmiddels verstreken.

It Broedsje

In 2019 is Stichting It Broedsje opgericht, met als doel het gelijknamige kunstwerk It Broedsje te realiseren. It Fryske Gea neemt samen met het Friese Milieu Federatie zitting in het stichtingsbestuur.

Landschapsbeheer Friesland

Vereniging It Fryske Gea en Stichting Landschapsbeheer Friesland hebben besloten om per 1 januari 2021 intensief te gaan samenwerken. It Fryske Gea schakelt Landschapsbeheer Friesland voortaan in voor landschapsbeleid en -beheer. Met het bundelen van de krachten kunnen de organisaties beter opkomen voor de belangen van het Friese Landschap.

Aan: de Raad van Toezicht van It Fryske Gea

CONTROLEVERKLARING ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2023

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2023 van It Fryske Gea te Olterterp gecontroleerd. Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van It Fryske Gea per 31 december 2023 en van het resultaat over 2023 in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende instellingen en de bepaling van en krachtens de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT).

De jaarrekening bestaat uit:

1. De balans per 31 december 2023;
2. De winst- en verliesrekening over 2023; en
3. De toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen; en
4. De verantwoording in het kader van de WNT, onderdeel uitmakend van "Overige toelichting" op de Staat van baten en lasten.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van It Fryske Gea zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met de Regeling Controleprotocol WNT 2023 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub n en o Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het financieel jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- verslag van het Bestuur van It Fryske Gea 2023;
- doelstelling It Fryske Gea;
- verantwoordingsverklaring Code Goed Bestuur voor goede doelen;
- risicomangement;
- de organisatie;
- bezoldiging directie;
- financieel perspectief;
- verslag van de directie;
- de begroting staat van baten en lasten 2024; en
- besluit goedkeuring jaarrekening door de Raad van Toezicht van vereniging It Fryske Gea te Olterterp

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Richtlijn voor de Jaarverslaggeving 650 Fondsenwervende instellingen is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening. Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van het jaarverslag en de overige gegevens in overeenstemming met RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende instellingen.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende instellingen. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de vereniging in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten.

Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de vereniging te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de vereniging haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening. De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de vereniging.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de vereniging;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de vereniging haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een vereniging haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Drachten, 17 mei 2024

Bentacera Registeraccountants B.V.

drs. T.P. Lubbinge RA

(Bedragen * 1.000 euro's)

	Resultaat 2023	Structurele baten en lasten	Bijzondere baten en lasten
Baten			
Baten van particulieren	1.026	775	251
Baten van bedrijven	12	-	12
Baten van loterijorganisaties	938	-	938
Baten van subsidies van overheden	6.717	6.694	23
Som van de geworven baten	<u>8.694</u>	<u>7.470</u>	<u>1.223</u>
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten/diensten	1.450	1.450	-
Overige baten	662	-	662
Som van de baten	<u><u>10.806</u></u>	<u><u>8.920</u></u>	<u><u>1.885</u></u>
Lasten			
<u>Besteed aan de doelstellingen:</u>			
- Beheren en verwerven natuurterreinen			
Beheer	5.448	5.448	-
Verwerving en projecten *	<u>520</u>	<u>-</u>	<u>520</u>
	5.969	5.448	520
- Publiek, overheid en natuur voorlichting, educatie en belangenbehartiging			
Structurele kosten	2.345	2.345	-
Projectmatige kosten	<u>66</u>	<u>-</u>	<u>66</u>
	2.410	2.345	66
- Verenigingszaken			
Structurele kosten	210	210	-
Projectmatige kosten	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>
	210	210	-
	<u>8.590</u>	<u>8.004</u>	<u>586</u>
Wervingskosten	197	197	-
Kosten beheer en administratie	496	496	-
Som van de lasten	<u>9.282</u>	<u>8.695</u>	<u>586</u>
Saldo voor financiële baten en lasten	<u>1.524</u>	<u>225</u>	<u>1.298</u>
Sado financiële baten en lasten	280	-	280
Saldo van baten en lasten	<u><u>1.804</u></u>	<u><u>225</u></u>	<u><u>1.579</u></u>
Resultaat	<u><u>1.804</u></u>	<u><u>225</u></u>	<u><u>1.579</u></u>

Bestuur

Dhr. Ing. H.J. Dommerholt

Jaar van benoeming: 2014

Nevenfuncties:

- Lid Schouwcommissie Landschapsfonds SLOK Oranjewoud-Katlijk
- Secretaris Stichting Landschapsbeheer Friesland

Mw. Drs. M. Ferwerda

Jaar van benoeming: 2023

Functie in het dagelijks leven: Directeur Dienstverlening en plaatsvervanger Nationaal Coördinator Groningen

Nevenfuncties:

- Lid en penningmeester Lions Leowardia
- Lid netwerk EigeNoordig
- Bestuurslid Stichting Landschapsbeheer Friesland

Dhr. P.A.T. Jelsma RA, penningmeester

Jaar van benoeming: 2021

Functie in het dagelijks leven: Interimmanager

Nevenfuncties:

- Voorzitter Overheidscontrollers (kennisnetwerkorganisatie van zelfstandig interimprofessionals)
- Interkerkelijke Stichting voor maatschappelijke dienstverlening: penningmeester
- Penningmeester Stichting Landschapsbeheer Friesland
- Lid RvT Friese Milieufederatie

Dhr. Dr. A.J. Kolhoff, vice-voorzitter

Jaar van benoeming: 2020

Functie in het dagelijks leven:

- Senior technisch secretaris bij de Commissie voor de milieueffectrapportage.

Nevenfuncties:

- Voorzitter van de klimaatsectie van de International Association for Impact Assessment
- Vice-voorzitter Stichting Landschapsbeheer Friesland

Dhr. Ing. D. Mous

Jaar van benoeming: 2022

Functie in het dagelijks leven:

- DGA Elzinga van der Kriek BV
- Bestuurder Keunsto BV
- Adviseur Herbestemmen, RO en Wonen ai
- Lid Raad van Commissarissen Learning Hub Friesland
- Bestuurslid Stichting Landschapsbeheer Friesland

Mw. J.G. Vlietstra, voorzitter

Jaar van benoeming: 2020

Nevenfuncties:

- Voorzitter Stichting Landschapsbeheer Friesland
- Lid Raad van Toezicht LNL
- Voorzitter Raad van Commissarissen Thialf OG
- Secretaris Bestuur The Hague Academy for Local Governance
- Lid Bestuur Stichting VNG Fonds voor Noodhulp, Wederopbouw en Vredesbevordering
- Voorzitter Commissie Bijzondere Situaties Groningen
- Voorzitter SESAM-academie
- Voorzitter Wopke Eekhoffstichting

Mw. Drs. Ir. M. de Wilde

Jaar van benoeming: 2020

Functie in het dagelijks leven:

- Eigenaar DoorZicht Interimmanagement en Organisatieontwikkeling

Nevenfuncties:

- Lid van Rotary Heerenveen/Oranjewoud
- Bestuurslid Stichting Landschapsbeheer Friesland

Directie

Dhr. Drs. H.J. de Vries

Functie in het dagelijks leven:

- Directeur It Fryske Gea

Nevenfuncties (onbezoldigd):

- Bestuurslid Stichting Instandhouding Natuurgebied De Peinder Mieden
- Bestuurslid Stichting Nationaal Park Alde Feanen
- Bestuurslid Stichting It Broedsje
- lid Raad van Toezicht van de World Fish Migration Foundation
- lid van de Adviesraad FIKS

Dhr. Dr. C. Bakker

Functie in het dagelijks leven:

- Adjunct Directeur It Fryske Gea/Hoofd Natuurkwaliteit

Nevenfuncties:

- Voorzitter van de Stichting Koorschool Noord-Nederland.

Raad van Toezicht

Dhr. Ing. H. Wubs, voorzitter

Jaar van benoeming: 2017

Functie in het dagelijks leven:

- Technisch manager Natura 2000 / programmamanager Programma Natuur bij de provincie Overijssel.

Nevenfuncties:

- Voorzitter kerkbestuur NGK De Goede Herder Heerenveen

Dhr. Y.G.L. Bouma RA RV

Jaar van benoeming: 2017

Functie in het dagelijks leven:

- Adviseur Corporate Finance

Nevenfuncties:

- Voorzitter RvA Autoland van den Brug B.V. te Drachten

- Lid RvC Friesland Lease B.V. te Drachten

- Penningmeester A7 Bedrijvencentrum Te Drachten

- Penningmeester Golf & Countryclub Lauswolt

- Lid RvC Harlingen Holding Industries B.V.

Mw. Drs. M. Skotnicki - Hoogland

Jaar van benoeming: 2023

Functie in het dagelijks leven:

- Global Managing Director Specialised Nutrition & Supplements CARGILL

Nevenfuncties:

- Non-executive Board Member Hochdorf (Swiss Nutrition)

Het Bestuurslidmaatschap en het lidmaatschap van de Raad van Toezicht is statutair vastgesteld op ten hoogste 4 jaar; die periode kan door herverkiezing maximaal twee maal met een periode van ten hoogste 4 jaar worden verlengd.